

Jadwiga Hanisz

Wesoła szkota

**Program wczesnoszkolnej
zintegrowanej edukacji
XXI wieku**

Okładka i strona tytułowa
Ewa Brejnakowska

Redaktor
Magdalena Kurczyna

Redaktor techniczny
Mariola Kaszkowiak

Program nauczania dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu programów nauczania na poziomie I etapu kształcenia na podstawie opinii rzeczoznawców: prof. dr. hab. Józefa Półturzyckiego i dr Eugenii Rostańskiej.

Numer dopuszczenia: DKOW-5002-10/08

ISBN 978-83-02-10061-1

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
Warszawa 1999

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
02-305 Warszawa, Al. Jerozolimskie 136
Adres do korespondencji: 00-965 Warszawa, p. poczt. nr 9
www.wsip.pl

Wydanie siódme zmienione (2008)

Ark. druk. 3,5

Skład i łamanie: Studio DTP WSiP S.A.

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzno-Wydawniczy POZKAL, Inowrocław

Wydrukowano na papierze offsetowym Speed-E produkcji International Paper

Ogólne założenia programu

Przy opracowaniu programu edukacji wczesnoszkolnej wzięto pod uwagę znamiona czasów, w których edukacja się odbywa oraz **aktualną podstawę programową**. W treściach niniejszego programu znalazły odbicie współczesne tendencje i dokonujące się zmiany w dziedzinach: poznawczej, kulturowej i etycznej.

W sferze **poznawczej** najbardziej znamienne jest to, że wiek XXI przynosi ze sobą ogrom informacji i ich błyskawiczne docieranie do odbiorcy. W tej sytuacji nie jest możliwe ani pożądane, by jednostka ucząca się zgromadziła w początkowym okresie życia zapas wiedzy, z którego mogłaby czerpać w nieskończoność. Powinna natomiast nabyć fundamentalnych podstaw wiedzy o sobie i o świecie oraz metod umożliwiających jej w przyszłości rozwijanie własnej zdolności rozumowania i wyobraźni, własnego osądu i poczucia odpowiedzialności. Wiedzy, którą ma nabyć uczeń, nie traktuje się jako gotowego produktu do przyswojenia, lecz jako wytwór w procesie współtworzenia, w którym udział biorą i uczeń i nauczyciel. Preferowane jest więc uczenie się przez działanie, doświadczenie, poprzez zbliżenie procesu uczenia się do procesu badawczego, w którym znaczącą rolę odgrywa umiejętność komunikowania się werbalnego – w języku ojczystym i w wybranym języku obcym; oraz pozawerbalnego.

W sferze **kulturowej** – takie zjawiska, jak: globalizacja, otwarcie granic, migracje ludności, unaoczniły wielokulturowość świata oraz kształtowanie się społeczeństw wielokulturowych. W edukacji pojawia się pytanie, jak edukować dzieci i młodzież, aby przetrwać jako naród z własnymi wartościami i równocześnie uczestniczyć aktywnie w procesie integracji Europy i świata. Edukacja ma z jednej strony kreować tożsamość narodową i regionalną, a zatem uświadomić uczniom wartość rodziny w życiu każdego człowieka i obowiązki jakie ma wobec wspólnot. Z drugiej strony ma kreować tożsamość międzykulturową, czyli umożliwić poznanie, rozumienie i akceptowanie różnych kultur i tworzących je ludzi; przygotować do współpracy i wzajemnego korzystania z dorobku ludzi różnych ras, narodowości, wyznań, kultur. W tej sytuacji obok nauki języka ojczystego pojawia się konieczność rozpoczęcia nauki wybranego języka obcego.

W sferze **etycznej** – pojawia się problematyka różnic, inności, odrębności, odrzucania uprzedzeń, pokojowego współistnienia; problematyka podmiotowości człowieka, tolerancji, akceptacji, uznania, szacunku i godności. Edukacja ma przygotować uczniów do współpracy i współdziałania z ludźmi świata, różniącymi się od nich wieloma względami, a jednocześnie ma kształtować patriotyzm i wyrabiać poczucie odpowiedzialności za kulturowe dziedzictwo swojego kraju.

Zasygnalizowane powyżej zagadnienia znajdują odbicie w niniejszym programie edukacji wczesnoszkolnej oraz w treści podręczników z cyklu „Wesoła Szkoła”, opracowanych w oparciu o ten program.

Właściwa realizacja założeń programu edukacyjnego wymaga od nauczycieli uświadomienia sobie zadań stawianych temu etapowi kształcenia.

Zadania edukacji wczesnoszkolnej

Rozwój ludzkiej jednostki trwa przez całe jej życie. Znaczącą rolę w tym względzie przypisuje się edukacji wczesnoszkolnej. Od prawidłowości edukacyjnej tego okresu, od otrzymania solidnych podstaw uczenia się, zależy dalsza kariera szkolna ucznia. W związku z tym wyznaczamy edukacji wczesnoszkolnej następujące zadania:

- Po pierwsze, odkryć wszystkie **predyspozycje i zdolności poznawcze** każdego dziecka i rozwijać je w miarę jego możliwości.
- Po drugie, wyposażyć dziecko w podstawowe **narzędzia uczenia się** takie, jak: umiejętność czytania, pisania, komunikowania się, liczenia, rozwiązywania problemów oraz rozwinięta sprawność uwagi, pamięci i myślenia.
- Po trzecie, ukształtować nawyk **dociekliwości w badaniu** otaczającego świata i dążenia do prawdy w poznaniu.
- Po czwarte, dostarczyć **podstawowej wiedzy** niezbędnej do zrozumienia świata, w którym dziecko żyje i rozwija się.
- Po piąte, wykształcić **właściwe zachowania** dzieci wobec ludzi, przyrody i wytworów kultury oraz w sytuacjach zagrażających bezpieczeństwu dziecka.
- Po szóste, rozwinąć **cechy osobowe** konieczne w przyszłości do aktywnego satysfakcjonującego, etycznego i estetycznego uczestniczenia w życiu społecznym kraju i większych wspólnot.

Tak sprecyzowane zadania edukacji wczesnoszkolnej wynikają ze współczesnych tendencji pedagogiczno-psychologicznych i wymagają edukacji, w której:

- Program jest całkowicie zogniskowany na dziecku i jego rozwoju;
- Dziecko traktowane jest jako osoba posiadająca swoją osobistą **godność**, którą w procesie edukacji należy uszanować oraz swoją **wartość**, którą należy doceniać;
- Szkołę należy dopasować do możliwości dziecka, bowiem każde dziecko jest niepowtarzalną **indywidualnością**, która realizuje swój potencjał rozwojowy na miarę własnych możliwości;
- Dziecko należy wspomagać w **rozwój całościowym**, a nie tylko umysłowym; wspomagać w budowaniu pozytywnego obrazu siebie;
- Świat, jako zintegrowaną harmonijną strukturę, należy dziecku przedstawiać w całości, w jego związkach i zależnościach; bardziej podkreślać sposoby i **metody poznawania** rzeczywistości (wiem, jak ...) niż zasób wiedzy (wiem, że...), a tym samym przygotować je do dalszej systematycznej nauki w klasach wyższych, do samokształcenia i samorozwoju.

EFEKTEM tak rozumianej edukacji wczesnoszkolnej powinna być osobowość dziecka pozwalająca mu funkcjonować w rzeczywistości jako:

- Jednostka biologiczna – JA – odpowiedzialny użytkownik natury;
- Jednostka społeczna – JA – moralny obywatel świata;
- Jednostka kulturowa – JA – odbiorca i przyszły twórca kultury.

Cele zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej

Nadrzędnym celem zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej jest wspomaganie dziecka w jego całościowym rozwoju (fizycznym, intelektualnym, estetycznym, emocjonalnym i duchowym) tak, by na miarę swoich możliwości było przygotowane do życia w zgodzie z ludźmi, przyrodą i samym sobą.

Z celu nadrzędnego wynikają następujące **cele szczegółowe**:

1. Kształtowanie kompetencji komunikowania się z ludźmi:
  - kształtowanie umiejętności posługiwania się językiem ojczystym w zakresie mówienia, pisania i czytania;
  - kształtowanie umiejętności mówienia, czytania i pisania w języku obcym;
  - kształtowanie umiejętności matematycznego (ilościowego, schematycznego i relacyjnego) opisywania rzeczywistości; kształtowanie pojęcia liczby naturalnej w jej różnych aspektach oraz umiejętności wykonywania czterech podstawowych działań na liczbach; dokonywania pomiarów; rozwiązywania zadań matematycznych; rozpoznawania prostych figur geometrycznych;
  - kształtowanie umiejętności wyrażania swoich przeżyć, nastrojów i emocji za pomocą gestów, ruchu i mimiki.
2. Kształtowanie kompetencji współdziałania i współżycia z ludźmi:
  - wdrażanie do aktywnego uczestnictwa w coraz szerszych kręgach społecznych (rodzina, szkoła, społeczność lokalna, Ojczyzna, Ziemia);
  - wdrażanie do odkrywania INNEGO człowieka, wczuwanie się w jego sytuację, rozumienie jego reakcji.
3. Kształtowanie kompetencji posługiwania się metodami poznawania rzeczywistości:
  - rozwijanie umiejętności posługiwania się bezpośrednimi (obserwacja, proste doświadczenia i eksperymenty) i pośrednimi (film, książki, fotografie, ilustracje) metodami poznawania przyrody;
  - rozwijanie umiejętności poszukiwania, porządkowania i wykorzystania informacji z różnych źródeł.
4. Kształtowanie kompetencji wyodrębniania, opisywania i wyjaśniania związku między naturalnymi składnikami środowiska przyrodniczego a życiem i działalnością człowieka:
  - rozbudzanie zainteresowań przyrodą i potrzeby bezpośredniego z nią kontaktu;
  - umożliwienie poznania piękna, różnorodności i współzależności składników przyrody ożywionej (człowiek, rośliny, zwierzęta) i nieożywionej (ciała niebieskie, powietrze, woda, skały, minerały);
  - wyrabianie umiejętności korzystania z dóbr przyrody bez jej degradacji i bezmyślnego niszczenia;
  - stwarzanie sytuacji, w których dziecko stopniowo odkrywa i akceptuje siebie – poznaje swoje ciało i sposoby zaspokajania jego potrzeb; poznaje rolę swoich zmysłów i doskonali je; odkrywa możliwości swojego umysłu i ćwiczy go; rozpoznaje swoje uczucia i pielęgnuje uczucia pozytywne; buduje swój świat wartości i ciągle go wzbogaca.

5. Kształtowanie kompetencji odbiorcy wytworów sztuki i przyszłego ich twórcy:
  - wprowadzenie w dziedzictwo kultury narodowej, europejskiej i światowej;
  - przygotowanie do odbioru dzieła literackiego, plastycznego, muzycznego;
  - rozbudzanie wrażliwości estetycznej i zachęcanie do twórczej ekspresji, rozwijanie uzdolnień indywidualnych.
6. Kształtowanie kompetencji użytkownika wytworów techniki i przyszłego wynalazcy:
  - kształtowanie umiejętności bezpiecznego posługiwania się prostymi narzędziami i bezpiecznego korzystania z urządzeń technicznych;
  - wdrażanie do właściwego planowania i organizowania procesu prowadzącego do powstania nowego wytworu.

Tak sprecyzowane cele zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej obejmują swoim zakresem całość oddziaływań edukacyjnych i wskazują wszelkie możliwe warunki do: odkrywania i nabywania podstaw wiedzy o świecie; doświadczania przeżyć estetycznych, artystycznych, sportowych, naukowych i społecznych; do rozwijania wyobraźni dziecka i jego kreatywności. Ich właściwa realizacja zapewni dziecku rozwój w całym bogactwie jego osobowości, w różnorodnych formach ekspresji i zaangażowania.

Struktura programu

Strukturę niniejszego programu wyznaczają dwa główne elementy, które stanowią istotę sformułowanych wcześniej celów zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej. Są to:

- relacje dziecka z ludźmi, przyrodą i wytworami kultury,
- kompetencje nabywane w tych relacjach.

Relacje

Relacja jest zawsze wzajemnością – my oddziałujemy na kogoś (coś) i jednocześnie podlegamy oddziaływaniu kogoś (czegoś), nawet wtedy, gdy nie uświadamiamy sobie tego. Człowiek (dziecko) rozwija się w relacji z ludźmi, przyrodą i wytworami kultury.

Kompetencje

Kompetencja (łac. *competentia* – odpowiedniość, zgodność) to zakres wiedzy, umiejętności, odpowiedzialności, uprawniający jednostkę do wykonywania określonej czynności. W programie powyższe składniki kompetencji określono mianem:

- nabywane umiejętności,
- niezbędna wiedza,
- kreowane cechy osobowości.

Nabywanie kompetencji jest procesem ciągłym, długotrwałym, a w edukacji wczesnoszkolnej zaledwie zapoczątkowanym. Należy jednak pamiętać, że od sposobu ich nabywania na samym początku edukacji szkolnej zależy ich właściwa kontynuacja na następnych etapach edukacji.

Treści edukacyjne

Edukacyjne treści, zgrupowane wokół wyróżnionych wcześniej kompetencji, są przewidziane do realizacji przez pierwsze trzy lata nauki na I etapie edukacji podstawowej.

Nauczyciel, organizując zajęcia z dziećmi w systemie zintegrowanym, decyduje, które treści, w jakim zakresie i kolejności będzie realizował. Kolejność tę wyznaczają również podreczniki opracowane w oparciu o niniejszy program.

I. KOMPETENCJA KOMUNIKOWANIA SIĘ Z LUDŹMI			
PRZEWIDYWANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW			
Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
1. Komunikowanie się w języku ojczystym a) mówienie	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wypowiada się jasno, wyraźnie, starannie w rozwiniętej, uporządkowanej logicznie formie na temat własnych przeżyć, lektury, filmów, audycji, sytuacji wymyślonych; ◆ dobiera słowa i wyrażenia adekwatne do danego rodzaju wypowiedzi; ◆ przeprowadza rozmowę telefoniczną; ◆ wygłasza z pamięci wiersze i fragmenty prozy; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ stopniowo rozszerzane słownictwo; ◆ rodzaje zdań; ◆ rodzaje wypowiedzi: monolog, dialog (rozmowa, dyskusja); ◆ podkreślanie zależności sposobu mówienia od celu przekazania informacji: pytanie, odpowiadanie, życzenie, przeproszenie, pożegnanie, podziękowanie, pochwała, nagana, prośba itp.; ◆ wzory pięknego, poprawnego mówienia (dziennikarze, aktorzy); ◆ stopniowe wprowadzanie części mowy: rzeczownik, czasownik, przymiotnik, liczebnik, zaimek, przymimek; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wrażliwość na piękno ojczystego języka; ◆ kultura mówienia; dobieranie właściwych słów i zwrotów; ◆ odpowiedzialność za słowa, mówienie prawdy; ◆ śmiałość w wypowiadaniu swoich myśli i odczuć; ◆ obrona własnego zdania, ale nie narzucanie go innym lub rezygnacja, gdy nie ma się racji; ◆ logiczne myślenie przy komponowaniu sposobu i sensu wypowiedzi; ◆ rozwój pamięci, wyobraźni, fantazji;
b) słuchanie	<ul style="list-style-type: none"> ◆ słucha uważnie, stara się zrozumieć, co przekazuje bezpośredni rozmówca; ◆ potrafi odtworzyć wysłuchaną treść z zachowaniem jej sensu; ◆ potrafi przyswoić informacje z audycji radiowych i telewizyjnych; ◆ prosi o wyjaśnienie niezrozumiałych słów; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ cechy poprawnego słuchania: uwaga, skupienie, zainteresowanie, w skupieniu uwagi na treści, z utrzymaniem kontaktu wzrokowego z mówiącym; ◆ sposób słuchania informacji podanych za pośrednictwem radia, telewizji, magnetofonu, telefonu; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ kultura słuchania wypowiedzi innych osób; życzliwe nastawienie do rozmówcy; ◆ uszanowanie głoszonych poglądów, szanowanie inności; ◆ odwaga w krytycznej ocenie usłyszonej wypowiedzi, sprawdzeniu jej poprawności; ◆ kultura słuchania radia, oglądania telewizji;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
c) czytanie	<ul style="list-style-type: none"> ◆ czyta głośno, płynnie, wyraziście słowa, wyrazy, fragmenty tekstu, krótki tekst z respektowaniem znaków przestankowych; ◆ czyta cicho ze zrozumieniem; relacjonuje przeczytaną treść; ◆ umiejętnie korzysta ze słowników i encyklopedii; ◆ chętnie sięga po książki i czasopisma dotyczące, ujawnia zainteresowania czytelnice; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ćwiczenia w analizie oraz syntezie słuchowej i wzrokowej wyrazów; ◆ różne techniki czytania: głoskami, sylabami, wyrazami; ◆ wzory pięknego czytania (nauczyciel, aktor); cechy dobrego czytania: płynność, wyrazistość, modulacja głosu; ◆ zasady higieny czytania; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ radość z samodzielnego czytania różnych tekstów; ◆ ciekawość poznawcza; ◆ świadomość, że tekst jest jednym ze źródeł informacji; ◆ koncentracja uwagi; ◆ rozwijanie procesów myślenia: analiza, synteza, wnioskowanie, uogólnianie; ◆ świadomość konieczności przestrzegania zasad higieny czytania;
d) pisanie	<ul style="list-style-type: none"> ◆ poprawnie odtwarza kształty liter i ich łączenia w wyrazy; ◆ przepisuje poprawnie tekst bez i z przekształceniem; ◆ bezbłędnie pisze z pamięci i ze słuchu wyrazy o pisowni zgodnej z brzmieniem; ◆ bezbłędnie pisze wyrazy trudne ortograficznie, po uprzednim wyjaśnieniu ich pisowni; ◆ stosuje poprawnie znaki interpunkcyjne: kropka, przecinek, pytajnik, wykrzyknik; ◆ w razie potrzeby potrafi posługiwać się słowniczkiem ortograficznym; ◆ rozmieszcza poprawnie tekst na stronie; ◆ pisze samodzielnie krótkie opowiadanie, list, notatkę do kroniki, wiadomości, zaproszenie; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ znajomość liter alfabetu, poprawne, kształtne ich pisanie i właściwe łączenie w wyrazy; ◆ zdania proste, złożone, równoważniki zdań; ◆ zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące; ◆ znaki interpunkcyjne: kropka, pytajnik, wykrzyknik, przecinek, dwukropki, nawias, cudzysłów; ◆ zasady ortograficzne: pisownia dwuznaków, zmiękczeń, z dużej litery, „ó” i „rz” wymienne, „ó” i „rz” niewymienne oraz „h” i „ż” w najczęściej spotykanych wyrazach, „nie” z czasownikiem, przymiotnikiem; ◆ rodzaje wypowiedzi pisemnych: jeden wyrazowy podpis obrazka, jednozdaniowy tytuł obrazka w historii, kilkuzdaniowe opowiadanie, list, zawiadomienie, ogłoszenie, życzenie, swobodny tekst; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ estetyka i dokładność pisania; ◆ dążenie do precyzji w pisemnym wypowiedzianiu swoich myśli i przerw; ◆ własny styl wypowiedzi pisemnej; ◆ odpowiedzialność za słowo pisane; ◆ wyobraźnia literacka; ◆ krytyczny stosunek do swego wytworu;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>2. Komunikowanie się w języku obcym</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rozróżnia, poprawnie nazywa i wymawia poszczególne litery alfabetu; ◆ opanował pamięciowo przewidziany zakres słów; ◆ prawidłowo powtarza proste słowa, zdania, wyrażenia; ◆ potrafi zapisać i odczytać opracowane na zajęciach słowa, zdania, zwroty; ◆ podejmuje próbę konwersacji w zakresie poznanego słownictwa; ◆ śpiewa wyuczone piosenki w wybranym języku; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ sposób wymawiania poszczególnych głosek; ◆ zasady akcentowania; ◆ systematyczne wprowadzanie reguł gramatycznych i ortograficznych; ◆ zapoznanie z obcojęzyczną klasyczną literaturą dziecięcą, baśniami, legendami; ◆ dostarczanie wiedzy o kraju, z którego wybrany język się wywodzi; ◆ ukazywanie przydatności nauki obcego języka; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wytrwałość w nauce języka; ◆ systematyczność; ◆ radość i dumę ze znajomości obcego języka;
<p>3. Komunikowanie się w języku pozawerbalnym a) mowa gestów i ruchu</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rozumie gesty rąk, np.: klaskanie – radość, opuszczenie rąk – rezygnacja, uścisk dłoni – serdeczność, wskazanie czegoś – groźba, przywołanie i inne; ◆ odczytuje i wyraża stany wewnętrzne za pomocą mimiki twarzy: niepokój, ból, gniew, zakłopotanie, smutek, zadowolenie itp.; ◆ odczytuje z wyrazu oczu: szczęście, przerażenie, strach, prośbę itp.; ◆ odczytuje i wyraża dynamikę ruchu: nieśmiałość (kulenie się), złość (tupanie nogami), niecierpliwość, zadumę itp.; ◆ przedstawia ruchem jakiegoś wydarzenia, powiędzenie, przysłówie, przedmiot itp.; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rola zmysłów w uczeniu się siebie, ludzi i świata; ◆ techniki doskonalenia zmysłów, np. ostrości wzroku, słuchu, wrażliwości dotyku; ◆ praktyczne poznanie metod i technik dramy; ◆ ćwiczenia w opisywaniu ruchem przedmiotów, wydarzeń, zjawisk; ◆ wzbogacanie słownictwa o nowe zwroty, wyrażenia, np. <i>ręka rękę myje</i>, <i>blisko na wyciągnięcie ręki</i>, <i>cichutki jak myszka</i> i inne; ◆ praktyczne stosowanie twórczych metod gimnastyki Labana, Kniesów, Orffa, Tulina; ◆ rozumienie treści wyrażonej tańcem (balet); 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dostrzeganie swej indywidualności w reagowaniu na świat i innych ludzi; ◆ dbałość i doskonalenie sprawności i wrażliwości swoich zmysłów; ◆ różnicowanie pozytywnych i negatywnych emocji oraz sposobu ich wyrażania; panowanie nad emocjami negatywnymi (złość, gniew, agresja); ◆ dostrzeganie uczuć i przeżyć innych ludzi, zwierząt, właściwe reagowanie na ich smutki i radości, rozwijanie uczucia empatii;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
b) mowa barw	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zna i stosuje się do sygnalizacji świetlnej na przejściach przez jezdnie, przez przejazd kolejowy, przy robotach drogowych; ◆ kojarzy pewne stany uczuciowe z kolorami, np. <i>świat na różowo</i> – to wesoło, beztrosko, radośnie; <i>świat w czarnych kolorach</i> – to smutek, rozpacz, groza; ◆ przyswajają nowe zwroty, wyrażenia: <i>czzerwony jak burak</i>, <i>biały jak śnieg</i> itp.; ◆ rozpoznaje różne rasy ludzi po kolorze ich skóry; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ znaki ruchu drogowego i „mowa” ich kolorów: tablice ostrzegawcze, informacyjne, zakazu, nakazu, np. na szlakach wędrownych, w kąpieliskach, śródkach lokomocji; zachowanie dyscypliny ich przestrzegania; ◆ ćwiczenia w odczytywaniu nastroju obrazu, ilustracji wyrażonego kolorem; ◆ znajomość kontrastu bieli i czerni: dobro – zło, dzień – noc, wesoło – smutno, czysto – brudno itp.; ◆ podstawowe grupy barw, np.: kolory ciepłe (czerwony, pomarańczowy, żółty), kolory zimne (niebieski, zielony); co można nimi wyrazić w obrazy; ◆ rozumienie kolorów w przyrodzie: biel zimy, zieleń wiosny, kolory jesieni itp.; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ świadomość konieczności przestrzegania zasad świetlnej sygnalizacji drogowej; ◆ wrażliwość na piękno przyrody i jej barwy; ◆ tolerancyjność wobec ludzi innych ras; wiedza, że wartość człowieka nie zależy od koloru jego skóry; ◆ gust i smak artystyczny w doborze koloru ubioru, wystroju pomieszczeń;
c) mowa dźwięków	<ul style="list-style-type: none"> ◆ określa sytuację, zdarzenie na podstawie odgłosów z otoczenia, np. krzyk, pisk opon samochodowych, dzwonek tramwaju, syrena strażacka, karetki pogotowia, policji; ◆ rozpoznaje zwierzęta po ich głosie, np. psa, kota, krowę, lwa; ◆ rozpoznaje rodzaj wykonywanej pracy po jej charakterystycznych odgłosach (praca kowala, stolarza, krawca itp.); ◆ rozumie wymowę ciszy; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ odróżnianie, naśladowanie głosów przyrody; przyroda zagaduje nas swoim językiem, np. szelest liści, szum lasu, fal morskich, wycie wichury, głosy zwierząt, cisza przed burzą; ◆ różnicowanie sygnałów ostrzegawczych, np. bicie dzwonów na alarm, klakson samochodu, informacja o pożarze, wypadku (głos syreny), dzwonek na zakończenie zajęć; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wrażliwość na muzykę i umiejętność jej słuchanie, bez zakłócania spożyciu innym; ◆ wrażliwość na piękno przyrody, rozumienie jej dźwięków;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>4. Ilościowe, relacyjne, schematyczne ujmowanie, opisywanie, przedstawianie rzeczywistości za pomocą znaków i symboli matematycznych</p> <p>a) określanie położenia w przestrzeni (sprawdzenie i utrwalenie umiejętności nabytych w klasie zerowej)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ odbiera nastrój wyrażany muzyką; ◆ umiejętnie, bez zakłócania spokoju innym, słucha radia, magnetofonu; <ul style="list-style-type: none"> ◆ określa swoje położenie w przestrzeni; położenie przedmiotu względem obserwatora i względem drugiego przedmiotu; ◆ poprawnie i ze zrozumieniem używa zwrotów typu: za, przed, do przodu, do tyłu itp.; ◆ wskazuje i nazywa kierunki: do przodu – do tyłu, w górę – na dół, na prawo – na lewo, pionowo – poziomo, prostopadle, równoległe do, ukośnie; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rozpoznawanie dźwięków różnych instrumentów muzycznych; ◆ wyrażanie nastroju dźwiękiem: dźwięki niskie, wysokie, łagodne, piskliwe, zgrzyty, tony niskie, grube, cienkie, ikające, bębniące, dudniące itp.; ◆ rola dźwięku w filmach; ◆ znajomość niektórych piosenek i gry na prostych instrumentach; ◆ wzbogacanie słownictwa o nowe zwroty i wyrażenia: <i>natrętny jak brzęczenie muchy; głośny jak dzwon;</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ świadomość konieczności precyzji w określaniu położenia w przestrzeni; ◆ wyobraźnia przestrzenna;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>b) wyodrębnianie i opisywanie cech wielkościowych (sprawdzenie i utrwalenie umiejętności nabytych w klasie zerowej)</p> <p>c) klasyfikowanie przedmiotów według cech jakościowych i ilościowych (sprawdzenie i utrwalenie umiejętności nabytych w klasie zerowej)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rozumie względność pojęć: blisko – daleko, wysoko – nisko itp.; ◆ odróżnia linie proste, krzywe, łamane; ◆ rozpoznaje i nazywa poszczególne wielokąty; oblicza obwód wielokąta; ◆ potrafi zmierzyć odcinki; ◆ porównuje przedmioty pod względem cech wielkościowych, np. długości, szerokości, wysokości, masy, prędkości; ◆ potrafi uporządkować przedmioty według obranej cechy wielkościowej w ciągu rosnącym bądź malejącym; ◆ grupuje przedmioty według wyróżnionej cechy (cech); ◆ tworzy zbiór przedmiotów spełniających podany warunek; wymienia warunek, który spełniają elementy utworzonego zbioru; ◆ ustala liczebność danego zbioru przedmiotów; ◆ wskazuje zbiory równoliczne i nierównoliczne; zna metody porównywania liczebności zbiorów; ◆ wskazuje elementy złączenia dwóch zbiorów rozłącznych; ◆ wykorzystuje graficzne schematy zbiorów w rozwiązywaniu zadań tekstowych; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ różnicowanie linii prostych, odcinków, łamanych; mierzenie odcinków; jednostki długości; ◆ istotne cechy poszczególnych wielokątów: trójkątów, czworokątów (prostokątów, kwadratów); boki, kąty; ◆ sposoby obliczania obwodu wielokąta; ◆ względność pojęć typu: duży – mały, duży – większy – największy, mały – mniejszy – najmniejszy itp.; ◆ układanie przedmiotów w ciągu rosnącym, malejącym; ◆ zbiór, elementy zbioru, podzbiór; ◆ określanie warunku, który spełniają elementy zbioru w tworzeniu zbiorów przedmiotów, zbiorów liczb według podanego warunku; ◆ liczebność zbioru: zbiór pusty, jednoelementowy, wieloelementowy, równoliczny, nierównoliczny; używanie określeń: mniej, więcej, tyle samo; porządkowanie zbiorów według liczebności malejącej, rosnącej; ◆ zbiory rozłączne, złączenie zbiorów rozłącznych; ◆ rozwiązywanie zadań tekstowych z zastosowaniem schematów Venna; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dokładność w porządkowaniu przedmiotów według obranej cechy; ◆ skupienie uwagi podczas wykonywanej czynności; ◆ wytrwałość w doprowadzaniu pracy do końca; ◆ myślenie logiczne, dokonywanie uogólnień; ◆ rozwijanie spostrzegawczości (różnice, podobieństwa grupowanych przedmiotów);

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
d) posługiwanie się liczbą	<ul style="list-style-type: none"> ◆ posługuje się w praktyce pojęciem liczby we wszystkich jej aspektach; ◆ rozkłada liczbę na składniki; ◆ odczuwa nieskończoność zbioru liczb, potrafi je zapisywać i odczytywać w systemie dziesiętkowym; ◆ wskazuje miejsce liczby w ciągu liczbowym; ◆ potrafi porównywać liczby; rozumie pojęcia: mniej – więcej, tyle samo; o tyle mniej – więcej; tyle razy mniej – więcej; ◆ stopniowo poznaje cztery podstawowe działania arytmetyczne, potrafi je zapisać za pomocą cyfr i znaków matematycznych; sprawdza wynik odejmowania za pomocą dodawania i wynik dzielenia za pomocą mnożenia; ◆ sprawnie dodaje i odejmuje w pamięci liczby w zakresie 20 (klasa 1); w zakresie 100 (klasa 2); zapisuje liczby w zakresie 1000, stopniowo rozszerza zakres do 10 000 (klasa 3); ◆ sprawnie mnoży i dzieli w pamięci liczby w zakresie tabliczki mnożenia (klasy 2 i 3); ◆ wie, jak zero zachowuje się w wymienionych działaniach; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ monografia liczb; ◆ struktura liczby, rozkład na składniki; ◆ cyfry arabskie, znaki rzymskie (od I do XII); ◆ oś liczbowa; ◆ rozszerzenie zakresu liczbowego; ◆ porównywanie liczb; ◆ zapisywanie i odczytywanie liczb w systemie dziesiętkowym; wyróżnianie rzędów jedności, dziesiątek, setek, tysięcy itd.; zasady zapisywania dużych liczb; poprawne pisanie liczebników; ◆ pojęcie sumy, różnicy, iloczynu i ilorazu liczb naturalnych; ◆ własności działań arytmetycznych; ◆ stopniowe wprowadzanie, układanie i rozwiązywanie zadań tekstowych; analiza zadania tekstowego; metody rozwiązywania; przekształcanie zadań; stosowanie schematów graficznych w rozwiązywaniu zadań; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zdolność opisywania świata za pomocą znaków, symboli matematycznych; ◆ zdolność schematycznego ujmowania, przedstawiania i odczytywania świata; ◆ myślenie logiczne – analiza, synteza, porównywanie, klasyfikowanie, wnioskowanie, uogólnianie, szeregowanie; ◆ twórcze myślenie w jego aspektach: płynność, giętkość, oryginalność myślenia; ◆ dostrzeganie i rozwiązywanie problemów; ◆ wytrwałość w dochodzeniu do rozwiązania problemu; ◆ szukanie różnych dróg dojścia do celu; ◆ świadome stosowanie poznanych ułatwień w wykonywaniu obliczeń;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>e) dokonywanie pomiarów i tworzenie warunków do porządkowania zdarzeń w czasie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ praktycznie stosuje w obliczeniach poznane własności działań arytmetycznych: łączność i przemienność dodawania oraz mnożenia; rozdzielność mnożenia i dzielenia liczb względem dodawania i odejmowania; ◆ potrafi rozwiązywać zadania tekstowe, standardowe i niestandardowe; analizować ich treść, wyróżniać dane i wiadomości, dobierać działania odpowiednie do warunków zadania; ◆ potrafi układać zadania tekstowe oraz przekształcać je; ◆ określanie <i>czasu kalendarzowego</i>: zna nazwy i kolejność dni tygodnia, nazwy miesięcy, pór roku; podaje liczbę dni w danym miesiącu; potrafi zapisać i odczytać daty; wykonuje proste obliczenia kalendarzowe; ◆ określanie <i>czasu zegarowego</i>: potrafi odczytać wskazania czasu na różnych zegarach; zna jednostki czasu trwania; zna sposoby zapisywania czasu zegarowego za pomocą godzin i minut w systemie dwunastym; wykonuje proste obliczenia zegarowe; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ czas mierzony kalendarzem: dzień, tydzień, miesiąc, kwartał, półrocze, rok, wiek, pory roku; ◆ ćwiczenia w pisaniu dat i prostych obliczeniach kalendarzowych; ◆ czas zegarowy i jego jednostki: sekunda, minuta, kwadrans, pół godziny godzina, doba; ◆ ćwiczenia w odczytywaniu wskazań różnych zegarów i prostych obliczeniach zegarowych; ◆ związek czasu odmierzanego zegarem i kalendarzem; ◆ obiektywny i subiektywny charakter upływu czasu; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ punktualność w kontaktach z ludźmi; ◆ świadomość konieczności planowania swoich zajęć w ciągu dnia, tygodnia; plany wakacyjne; unikanie pośpiechu; unikanie nudy; ◆ pamięć o ważnych rocznicach, uroczystościach, świętach w klasie, w domu rodzinnym; ◆ wrażliwość na zmiany i piękno przyrody w poszczególnych porach dnia, roku; ◆ rozumienie konieczności dokładności, uczciwości w odmierzaniu różnych wielkości;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>mierzenie długości</i>: zna podstawowe jednostki długości i ich skróty; potrafi dokonać pomiaru posługując się linijką; potrafi szacować, określać w przybliżeniu daną odległość i korygować efekty tego szacowania dokonując pomiaru przyrządem; zamienia wynik pomiaru na język innych jednostek, np. kilometry na metry, metry na centymetry; ◆ <i>ważenie</i>: zna podstawowe jednostki masy; potrafi posłużyć się wagą; ◆ <i>określanie pojemności</i>: zna podstawowe jednostki pojemności; potrafi posługiwać się miarką litrową, półlitrową, ćwierćlitrową; zapisuje wynik pomiaru; ◆ <i>mierzenie temperatury</i>: odczytuje nie wskazaną termometru bez posługiwania się liczbami ujemnymi ◆ <i>obliczenia pieniężne</i> w zakresie 100 zł; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ jednostki długości: milimetr, centymetr, metr, kilometr; przyrządy dokonywania pomiaru: linijka, metr krawiecki, stolarski, taśma miernicza i sposób posługiwania się nimi; dawne jednostki długości, np. cal, łokieć, stopa; ◆ różnorodne ćwiczenia w określaniu, mierzeniu, odczytywaniu wyników pomiaru długości; proste obliczenia i działania arytmetyczne na jednostkach długości; łączenie tego tematu z tematami geometrycznymi; ◆ jednostki masy: gram, dekagram, kilogram, tona; odczytywanie wskazań różnych wag; zapisywanie wyniku ważenia; wykonywanie działań arytmetycznych na jednostkach masy; proste zadania tekstowe na obliczanie masy towarów; ◆ jednostki pojemności: litr, pół i ćwierć litra; ćwiczenia w odmierzeniu płynów w wymienionych jednostkach, zapisywanie wyniku pomiaru; rozwiązywanie prostych zadań tekstowych na obliczanie pojemności; ◆ sposoby odczytywania i zapisywania temperatury; jednostki mierzenia temperatury (stopnie Celsjusza); ◆ nominały monet i banknotów 	

II. KOMPETENCJA WSPÓŁŻYCIA, WSPÓŁPRACY I WSPÓŁDZIAŁANIA Z LUDŹMI			
Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>1. W rodzinie</p> <p>a) identyfikowanie się z rodziną i jej tradycjami</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zna swoje nazwisko oraz nazwiska dziadków i krewnych; ◆ zna historię swojej rodziny; wskazuje z kogo i z czego jest dumny w swojej rodzinie; ◆ określa przydatność zawodów wykonywanych przez członków rodziny; ◆ zna rodzinne tradycje; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dom rodzinny: adres, estetyka wnętrza, poczucie bezpieczeństwa; ◆ członkowie rodziny: dziadkowie, rodzice, rodzeństwo; drzewo genealogiczne; informacje o przodkach ze zdjęć, pamiętników, rozmów ze starszymi członkami rodziny; ◆ tradycja rodzinna: święta, uroczyny, imieniny, rocznice; nazwisko, imiona; wykonywane zawody; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dostrzeganie różnic i wspólnych cech rodzinnych; ◆ poczucie bezpieczeństwa wśród członków rodziny; ◆ duma z przynależności do rodziny; ◆ chętnie uczestniczenie w tradycjach i zwyczajach rodzinnych;
<p>b) tworzenie życzliwych więzi rodzinnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrafi okazywać miłość członkom rodziny; ◆ darzy szacunkiem dziadków, rodziców, rodzeństwo i innych członków rodziny; ◆ opiekuje się młodszym rodzeństwem, chorymi i starszymi członkami rodziny; ◆ godzi własne potrzeby z potrzebami innych; ◆ wie, czym może sprawić radość rodzicom, rodzeństwu; ◆ pamięta o urodzinach, imieninach swoich krewnych; ◆ umiejętnie korzysta z ich rad i wskazówek życiowych; ◆ respektuje umowy, zasady, normy; zwycajaje ustalone w rodzinie; ◆ umie rozmawiać o swoich problemach z domownikami; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ co to znaczy, być członkiem rodziny; oczekiwania obu stron; ◆ jak rozpoznawać uczucia innych ludzi; ◆ jaki jest związek między zachowaniami a uczuciami własnymi i innych; ◆ na czym polega zgodna współpraca; ◆ jak pogodzić własne potrzeby z potrzebami innych; ◆ po co ustalamy pewne normy i zasady, które respektujemy w rodzinie; ◆ wartości preferowane w rodzinie: miłość, prawda, zgodność, odpowiedzialność, partnerstwo, posłuszeństwo, wyrozumiałość, tolerancja; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ empatia, wczuwanie się w smutki i radości innych; ◆ chęć spieszenia z pomocą w razie potrzeby; ◆ kontrolowanie swoich zachowań, reakcji; ◆ okazywanie uczuć wobec osób bliskich; ◆ otwartość w ujawnianiu swoich problemów, niepowodzeń, przykrości; ◆ świadomość, czego oczekują od rodziny, czego rodzina oczekuje od mnie; ◆ zgodność we wspólnym korzystaniu z tych samych zabawek, przedmiotów; ◆ świadomość, że można zmienić swoje postępowanie, jeżeli psuje ono miłą, serdeczną atmosferę w domu rodzinnym;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>c) podejmowanie i wypełnianie obowiązków domowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zna swoje stałe obowiązki domowe, wykonuje je bez przypominania; ◆ wspólnie troszczy się o czystość i estetykę swojego mieszkania i otoczenia; ◆ jest odpowiedzialny za swoje słowa, czyny, zachowania; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ prace ulubione i te mniej lubiane, ale konieczne; ◆ w czym można pomóc rodzicom; ◆ czystość i higiena pomieszczeń, niezbędny warunek zachowania zdrowia; ◆ umiarkowane gospodarowanie czasem; ◆ formy wypoczynku; ◆ sposoby rozwiązywania napięć i konfliktów w rodzinie; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ odpowiedzialność za wypełnianie powierzonych obowiązków; ◆ umiejętność właściwego gospodarowania czasem tak, by było w nim miejsce na zabawę, pracę i odpoczynek; ◆ dotrzymywanie podjętych zobowiązań; ◆ umiejętność podejmowania decyzji korzystnych dla wszystkich członków rodziny;
<p>2. W społeczności szkolnej a) bycie uczniem</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zna swoje prawa i obowiązki ucznia; ◆ aktywnie uczestniczy w procesie edukacyjnym; ◆ radzi sobie z sukcesem i porażką; ◆ śmiało wyraża swoje myśli w procesie zdobywania wiedzy; ◆ systematycznie zwiększa zasób metod uczenia się; ◆ systematycznie nabywa umiejętność korzystania z różnych źródeł wiedzy; ◆ systematycznie nabywa umiejętność radzenia sobie z różnymi problemami; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ nauka jako obowiązek i jako przyjemność; dla czego lubię (nie lubię) szkoły; ◆ po co chodzimy do szkoły; jak uczą się dzieci w innych krajach, w szczególności w kraju nauczanego języka obcego; znaczenie nauki w życiu; ◆ o metodach uczenia się; ◆ ćwiczenia w korzystaniu z różnych źródeł informacji; ◆ o emocjach związanych z uczeniem się; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ciekawość poznawcza: chcę się uczyć, chcę wiedzieć; ◆ cierpliwość w dochodzeniu do wiedzy; ◆ umiejętność radzenia sobie z porażką, niepowodzeniem; ◆ właściwa reakcja na sukces (bez zarozumiałstwa);
<p>b) bycie kolegą, przyjacielem</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ nawiązuje koleżeńskie więzi z kolegami z klasy; ◆ szanuje odmienność kolegów; liczy się z ich potrzebami i życzeniami; ◆ respektuje reguły i umowy obowiązujące w klasie; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ koledzy z klasy: ich imiona; w czym są podobni, a w czym różni; ◆ prawo do „inności”, tolerowanie jej; ◆ wspólna praca i zabawa, wspólne smutki i radości; ◆ społeczność klasowa: reguły organizujące tę społeczność, prawa i obowiązujące w klasie; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ postrzeganie swej indywidualności, budowanie pozytywnego obrazu siebie w kontaktach z rówieśnikami; ◆ koleżeńskość, dochowanie tajemnicy; ◆ tolerancyjność wobec inności wyglądu, zachowania kolegów; ◆ zgodność we wspólnym działaniu;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>3. W społeczności lokalnej i narodowej</p> <p>a) świadomy kontynuator dziedzictwa kulturowego swej społeczności, regionu</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ interesuje się problemami kolegów, spieszy im z pomocą w razie potrzeby; ◆ potrafi współpracować z grupą kolegów; ◆ potrafi rozwiązywać konflikty i wyjaśniać nieporozumienia bez stosowania przemocy i agresji; 	<p>wiązki, odpowiedzialność indywidualna i grupowa, rola indywidualności w społeczności klasowej;</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ problemy i ich rozwiązywanie: zapobieganie konfliktom, sposoby ich rozwiązywania; reagowanie na sukces i porażki swoje i innych; miło jest pomagać innym, co to znaczy <i>źle pojęta pomoc</i>; z kim rozmawiać, gdy mamy kłopoty, problemy; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ prawdomówność w kontaktach koleżeńskich; szczerłość wobec kolegów; ◆ umiejętności zachowania swej indywidualności w grupowym współżyciu i współdziałaniu; ◆ uczynność;
	<ul style="list-style-type: none"> ◆ podaje nazwę swej miejscowości, regionu, ich historię i związane z nimi legendy; ◆ wymienia ciekawsze obiekty, zabytki, rezerwy, instytucje znajdujące się w miejscowości, regionie; wie, jak się w nich zachować, opowiada ich historię; zna ciekawe trasy turystyczne; ◆ zna tradycje, obyczaje i obrzędy regionalne; ◆ dostrzega piękno i oryginalność swojego regionu; ◆ odróżnia ludowe motywy zdobnicze swojego regionu; ◆ w miarę możliwości uczestniczy w utrwalaniu tradycji: śpiewa piosenki ludowe, tańczy tańce regionalne, uczestniczy w obrzędach związanych ze świętami, witaniami pór roku itp.; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ o ludziach, języku, folklorze, literaturze, historii, współczesności, obyczajach, faunie i florze, a więc o wszystkich elementach charakterystycznych dla regionu, w którym uczą się, mieszkają i skąd pochodzą uczniowie; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ przywiązanie do rodzinnej miejscowości; odczuwanie emocjonalnego z nią związku oraz dumy z faktu zamieszkiwania w niej; ◆ uczucie patriotyzmu związanego z „małą ojczyzną”; ◆ wrażliwość na piękno swojego regionu; ◆ ochrona kultury ludowej; ◆ ciekawość poznawcza, jak ludzie żyli dawniej; ◆ poczucie odpowiedzialności za swoje rodzinne strony; ◆ zainteresowanie własnym regionem; ◆ rozwijanie swoich uzdolnień poprzez udział w pracy różnych zespołów regionalnych;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>b) członek społeczności lokalnej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wskazuje, gdzie znajdują się ważniejsze urzędy, zakłady usługowe i określa ich przydatność społeczną; ◆ telefonicznie powiadamia o zagrożeniu: pogotowie ratunkowe, gazowe, straż pożarną, policję; ◆ charakteryzuje zawody najczęściej wykonywane przez mieszkańców okolicy; szanuje wytwory ludzkiej pracy; ◆ rozumie ważność sąsiedzkich kon-taktów; ◆ zna ciekawych, zasłużonych ludzi swego regionu; ◆ dba o estetykę swojego otoczenia, chroni przyrodę; zna osobliwości fauny i flory w swej miejscowości oraz gatunki chronione; ◆ zna miejscowe środki lokomocji i wie, jak się w nich zachować; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ mieszkańcy mojej miejscowości: typowe zajęcia ludności, ciekawe zawody, władze samorządowe, kul-turalne, sąsiedzi i stosunki sąsiedz-kie; numery ważniejszych telefonów; ◆ ćwiczenia w wykonywaniu prac użytecznych; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ angażowanie się w życie swej miej-scowości; ◆ gotowość podejmowania działań na rzecz środowiska; ◆ szacunek dla wytworów ludzkiej pracy; ◆ umiejętności współpracy z innymi na rzecz swojego środowiska;
<p>c) obywatel kraju ojczystego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zna nazwę swej Ojczyzny, jej bar-wy i godło; ◆ wskazuje na mapie Europy swój kraj, jego stolicę i ważniejsze rzeki; ◆ potrafi śpiewać hymn narodowy, wie, jak się zachować, gdy jest gra-ny; zna jego historię; ◆ zna legendy i ważniejsze rocznice wydarzeń historycznych naszej Oj-czyzny; ◆ zna nazwiska Polaków, z których może być dumny; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Rzeczpospolita Polska – nasza Ojczyzna, godło; flaga narodowa; hymn narodowy; stolica; ◆ ważniejsze polskie miasta; ich herby, legendy; ◆ krajobrazy: góry, wyżyny, niziny, jeziora, morze; ◆ uroczystości państwowe ◆ sylwetki sławnych Polaków: M. Ko-pernik, J.H. Dąbrowski, T. Kościu-szko, A. Mickiewicz, F. Chopin i inni; ◆ opowiadania z dziejów Polski; ◆ znaczenie Polski w chwili obecnej; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ uczucia patriotyczne; przywiązanie do rodzinnego kraju; ◆ szacunek dla godła, hymnu i barw narodowych; szacunek dla wybit-nych Polaków; ◆ wrażliwość na piękno polskiego kraj-obrazu; ◆ zainteresowanie tym, co obecnie dzieje się w Polsce;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>4. Mieszkaniec planety Ziemia</p> <p>a) akceptowanie ludzi mimo ich różnic</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dostrzega wspólne cechy ludzi żyjących na naszej planecie: mają takie same części ciała, odczuwają te same potrzeby, pragnienia; przeżywają takie same uczucia; są sytuacje, w których tak samo reagują (np. utrata bliskiej osoby, choroba, radość ze zwycięstwa); w podobny sposób wykonują ulubione zajęcia, uczestniczą w zabawie, rozrywkach; ◆ dostrzega różnice między ludźmi: różna budowa ciała, kolor skóry, sposób mówienia, ubierania się, widzenia świata – ale mimo tych różnic, każdy ma prawo do rozwoju i życia w pokoju; ◆ potrafi porozumieć się z innym człowiekiem za pomocą języka (gdy go zna) bądź za pomocą gestów, ruchu, mimiki, znaków umownych; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ podobieństwa i różnice między ludźmi; ◆ jednakowe prawa dla wszystkich ludzi; ◆ życie, kultura i zabawy dzieci na innych kontynentach, w szczególności w krajach nauczanego języka obcego; ◆ praca i zwyczaję ludzi na innych kontynentach; ◆ rocznice wydarzeń międzynarodowych; ◆ pokój i współpraca między narodami jako podstawowy warunek rozwoju społeczeństw; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ tolerancja wobec ludzi innych ras, innych krajów; ◆ przyjacielskie uczucia wobec drugiego człowieka; ◆ reagowanie na krzywdę drugiego człowieka; chęć niesienia pomocy; ◆ ciekawość poznawcza; chęć poznawania innych ludzi, ich życia i obyczajów; ◆ dostrzeganie konieczności uczenia się obcych języków;
<p>b) odpowiedzialność za losy naszej planety</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wie, że chociaż mieszkamy w różnych częściach świata, mamy swoje ojczyzny – jesteśmy mieszkańcami Ziemi; ochrona jej naturalnego środowiska jest naszym wspólnym obowiązkiem; ◆ troszczy się o rośliny i zwierzęta z najbliższego otoczenia; umie zachować się w lesie; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ekologia Ziemi, czyli wzajemne zależności organizmów i ich środowisk; ◆ lasy klimatów gorących, umiarkowanych, zimnych; ich mieszkańcy; tropikalne deszcze; dlaczego lasy znikają; kwaśne deszcze – ich źródła (tlenki azotu i siarki z fabryk, elektrowni, samochodów) i skutki; dla- 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wrażliwość na piękno natury; ◆ świadomość współzależności wszystkich składników środowiska; ◆ świadomość ekologicznego życia; ◆ opiekuńczość wobec zwierząt i ptaków z najbliższego otoczenia;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
	<ul style="list-style-type: none"> ◆ stopniowo uświadamia sobie współczesne zagrożenia dla świata przyrody; ◆ ma nawyk oszczędzania wody w życiu codziennym; ◆ poznaje doświadczalnie naturalne sposoby pozbywania się szkodników, np. biedronki zjadają mszyce, które atakują nam kwiaty doniczkowe; dżdżownice spulchniają ziemię; ◆ ma nawyk zbierania surowców wtórnych; ◆ poznaje i stara się nie używać produktów niszczących warstwę ozonową; 	<p>czego chronimy rośliny, co my możemy zrobić, by oszczędzać drzewa;</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ morza i oceany świata; dlaczego giną wieloryby; co zatrąwa morską wodę; jak usuwa się wycieki ropy naftowej; jak wyciek ropy niszczy naturalny łańcuch pokarmowy organizmów; ◆ dlaczego mokradła są ważne; czym różni się stawy od jezior; jak człowiek wykorzystuje wodę rzek i jezior; zanieczyszczanie ich wód; sposoby oczyszczania; oszczędne gospodarowanie wodami; ◆ pustynie, dlaczego się rozprzestrzeniają; gdzie na pustyniach jest woda; jak radzą sobie rośliny i zwierzęta na pustyni; ◆ obszary trawiaste, pola uprawne; co się dzieje, gdy opryskujemy uprawy środkami chemicznymi; ◆ dlaczego wokół biegunów nie rosną drzewa; jak żyją tam zwierzęta; ◆ jakie rośliny i zwierzęta mogą przetrwać w mieście; co ludzie robią, aby w mieście było przyjemniej; ◆ dlaczego wykorzystywanie surowców wtórnych jest takie ważne; ◆ dlaczego warstwa ozonowa jest taka ważna dla istot żywych; 	

III. KOMPETENCJA ZNAJOMOŚCI I STOSOWANIA METOD POZNAWANIA PRZYRODY			
Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>1. Metody bezpośredniego poznawania przyrody a) obserwacja</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ podpatruje przyrodę bez zakłócania jej spokoju; ◆ nasłuchuje odgłosów przyrody; ◆ odróżnia zapachy przyrody; ◆ umie „smakować” przyrodę (owocce, jarzyny, wodę itp.); ◆ bada dotykiem i rozróżnia cechy przyrody (śliski, twardy, szeleszczący, szorstki itp.); ◆ posługuje się lupą w badaniu drobnych szczegółów przyrody; posługuje się lornetką; ◆ obserwuje pod mikroskopem zjawiska, których nie można dostrzec gołym okiem; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rodzaje obserwacji: dorywcze, ciągłe, jednoaspektowe, wieloaspektowe; ◆ o celu informacji: zwierzęta, zjawiska, rośliny; ◆ dobre przygotowanie się do obserwacji; ◆ o samym procesie obserwowania spokojnego, ostrożnego, bezpiecznego, efektywnego; ◆ o utrwalaniu wyników obserwacji i ich wykorzystywaniu; ◆ o sposobach postępowania się przyrzędami w celu lepszej obserwacji przyrody; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ spostrzegawczość; umiejętność wyróżnianie obiektu obserwacji; ◆ pasja poznawania przyrody w najbliższym otoczeniu; ◆ potrzeba przebywania na łonie natury; ◆ umiejętność obcowanie z przyrodą; poznanie wraz z doznawaniem różnorodnych przeżyć emocjonalnych; ◆ samodzielność w uczeniu się przyrzęd; w korzystaniu z przyrzędów technicznych, ułatwiających poznanie przyrody; ◆ doskonalenie wszystkich zmysłów;
<p>b) proste doświadczenia i eksperymenty</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ poznaje przyrodę w aktywnym działaniu z elementami zabawy i przeżywania; ◆ dokonuje odkryć praw przyrody; ◆ dostrzega przyczynowość zjawisk, ich współzależność i wzajemne wpływy; ◆ poznaje obiekty wielozmysłowo, wieloaspektowo; ◆ stawia hipotezy, sprawdza ich prawdziwość; ◆ posługuje się przyrzędami i przyborami laboratoryjnymi; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ćwiczenia i dostarczanie przykładów doświadczeń z przyrody ożywionej, np. wpływ warunków hodowli na wzrost i rozwój roślin; badanie liści drzew rosnących w czystym i zanieczyszczonym środowisku; ◆ ćwiczenia i przykłady doświadczeń z przyrody nieożywionej, np.: zmianą stanu skupienia ciał pod wpływem ogrzewania, ciśnienia (jak ucieka woda, które metale szybciej przewodzą ciepło); 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ postawa badacza przyrody; ◆ dociekliwość poznawcza; ◆ umiejętność wnioskowania, dostrzegania analogii; ◆ rozwijanie twórczego myślenia, samodzielnego dochodzenia do wiedzy; ◆ rozwój twórczej wyobraźni; ◆ umiejętność stawiania i sprawdzania hipotez, swoich domysłów; ◆ dostrzeganie problemów, odpowiadanie sobie na pytania: dlaczego tak jest? co z tego wyniknie? jak to udoskonalić? do czego zastosować?

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>2. Metody pośredniego poznawania przyrody a) filmy przyrodnicze</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ umie wyszukiwać w programie telewizyjnym audycje o tematyce przyrodniczej, uważnie je ogląda i zdaje relację – czego nowego doznał się z tych audycji; ◆ dostrzega zjawiska i ciekawostki przyrodnicze w oglądaniu filmów fabularnych, przygodowych; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zjawiska optyki (tęcza i jej kolory); zjawiska akustyki (chodzimy po różnych powierzchniach, co słychać, butelkowa orkiestra); zjawiska elektromagnetyczne (co przyciąga magnes, właściwości kompasu); poruszanie się ciał materialnych (wiatraczki, spadochrony, pływanie ciał) itp.; 	
<p>b) literatura popularnonaukowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ umiejętność nabywania wiedzy przyrodniczej z albumów, czasopism, książek o przyrodzie; umiejętność wyszukiwania tych materiałów w bibliotece, w księgarni; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ jak powstają filmy przyrodnicze; umiejętność posługiwanie się kamerą; próby wspólnych nagrań; wspólne oglądanie filmów przyrodniczych; zwrócenie uwagi, że film można zatrzymać w ciekawych momentach; ◆ film jako pośredni sposób pokazywania przyrody w jej naturalnych warunkach; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ umiejętność nabywania wiedzy z różnych źródeł;
		<ul style="list-style-type: none"> ◆ o książkach przyrodniczych; ◆ tytuły niektórych czasopism o tematyce przyrodniczej, np. „Zwierzaki”; ◆ utworzenie biblioteczki klasowej, dostępnej dla każdego ucznia w każdej chwili; ◆ jak wykorzystujemy albumy przyrodnicze; jak je możemy wykonywać; ◆ znaczenie zdjęć w książkach przyrodniczych; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zainteresowania czytelnicze; ◆ potrzeba gromadzenia tematycznego ksiązek i czasopism;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
c) muzea, parki narodowe	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrafi właściwie zachowywać się w muzeum, umie obserwować eksponaty; umie pytać o to, co go interesuje; umie słuchać wyjaśnień; ◆ umie tworzyć własne kolekcje i zbiory przyrodnicze; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ muzea, skanseny, parki narodowe, parki widokowe, ogrody zoologiczne, parki botaniczne; ◆ rezerwaty przyrody, oceanaria, planetaria; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ umiejętność nabywania wiedzy z różnych źródeł; ◆ świadomość konieczności poznawania przeszłości;
IV. KOMPETENCJA WYODRĘBNIANIA, OPISYWANIA I WYJAŚNIANIA ZWIĄZKÓW MIĘDZY NATURALNYMI SKŁADNIKAMI PRZYRODY			
<p>1. Dostrzeganie różnorodności i piękna żywych składników przyrody, ich współzależności i związków przyczynowo-skutkowych</p> <p>a) człowiek – mój organizm</p> <ul style="list-style-type: none"> • ciało • zmysły • intelekt 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrafi wyróżnić ważniejsze części ciała i określa ich funkcje; ◆ poznaje rzeczywistość wielozmowność; ◆ w rozwiązywaniu problemów postuluje się zarówno myśleniem ideacyjno-twórczym, jak i logiczno-krytycznym; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ogólna budowa organizmu: mięsne, kości, narządy wewnętrzne; ◆ nazwy narządów zmysłów; rola zmysłów w poznawaniu otoczenia; doskonalenie ich; ◆ różne techniki myślenia; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ postrzeganie swej indywidualności i budowanie pozytywnego obrazu siebie; ◆ dbałość o zdrowie; ◆ nawyk wykonywania ćwiczeń gimnastycznych; ◆ systematyczne rozwijanie wrażliwości zmysłowej; ◆ respektowanie zasady: „najpierw myślę, później działam”;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<ul style="list-style-type: none"> • emocje • poczucie własnej wartości 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrafi wyrażać swoje emocje; panuje nad emocjami negatywnymi; ◆ wie, w czym jest dobry, w czym najgorszy; ◆ wie, w których sytuacjach jest ważny i potrzebny; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ nazwy emocji pozytywnych, negatywnych; ◆ sposoby wyrażania emocji, panowania nad emocjami; ◆ sposoby odkrywania swoich możliwości; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ opanowanie emocji i zachowań negatywnych; ◆ życzliwość w stosunku do innych; ◆ cierpliwość; ◆ poczucie dumy z siebie, ale nie za rozumiałość;
<ul style="list-style-type: none"> – odżywianie • produkty żywnościowe 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rozumienie wyrażenia „zdrowa żywność”; ◆ wie, dlaczego potrzebne są regularne, urozmaicone posiłki; ◆ potrafi zabezpieczyć pokarmy przed zepsuceniem; ◆ umie przygotować surówki jarzynowe, owocowe; ◆ umie zapakować kanapkę; ◆ przygotowuje estetycznie miejsce do spożywania pokarmów ◆ rozumie szkodliwość przejadania się; ◆ zna szkodliwe dla zdrowia produkty; przeterminowane przetwory, niedojrzałe owoce, trujące grzyby i rośliny; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ nazwy owoców i jarzyn i ich jadalnych części; ◆ mleko i jego przetwory; ◆ mięso i jego przetwory; ◆ ochrona pokarmów przed zanieczyszczeniem i zepsuceniem; ◆ poszanowanie żywności; ◆ zasady zachowania się przy stole; ◆ umiejętności posługiwanie się sztucami; ◆ nazwy szkodliwych produktów, grzybów, roślin; ◆ sprawdzanie terminu przydatności produktu do spożycia; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dbałość o zdrowie; ◆ racjonalne odżywianie się; ◆ wrażliwość estetyczna; ◆ silna wola; ◆ uwaga, ostrożność;
<ul style="list-style-type: none"> – odpoczynek • aktywny 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ uprawia wybrane sporty letnie i zimowe – pływa, jeździ na rowerze, na sankach, nartach, łyżwach, dekskorolce itp.; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrzeba ruchu w rozwoju organizmu; ◆ dopasowaniu stroju do pogody i rodzaju ruchu; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ aktywność ruchowa; ◆ przestrzeganie zasad obowiązujących w grach i zabawach;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<ul style="list-style-type: none"> • statyczny 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ gra w piłkę; ◆ chodzi na spacer; ◆ bierze udział w zabawach na świeżym powietrzu; ◆ śpi odpowiednią ilość czasu; ◆ realizuje swoje hobby; ◆ chętnie czyta; ◆ ogląda dozwolone programy TV; ◆ gra w różne gry stolikowe; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ warunki zdrowego snu; ◆ higiena i zasady oglądania TV; ◆ różne rodzaje zainteresowań; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dokładność w pracy; ◆ prawidłowa postawa podczas czytania, oglądania TV;
<ul style="list-style-type: none"> - higiena • osobista 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wie, kiedy i dlaczego należy myć ręce; ◆ czyści zęby po każdym posiłku; ◆ często się kąpie; ◆ dba o czystość paznokci; ◆ czyści obuwie; ◆ dba o czystość ubrania; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ konieczność i sposób mycia rąk; ◆ znaczenie mycia zębów dla zdrowia; ◆ czynności pozwalające zachować czystość butów, ubrania; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dbałość o schludny wygląd; ◆ wrażliwość na estetykę swojego wyglądu;
<ul style="list-style-type: none"> • otoczenia 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ma porządek w łazience; ◆ dba o porządek w swoim pokoju; ◆ wrzuca śmieci do kosza; ◆ wietrzy pomieszczenia w których przebywa; ◆ nie zaśmieca korytarzy, ulic, skwerów; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ znaczenie porządku dla zdrowia; ◆ akcja „sprzątanie Ziemi”; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ smak estetyczny;
<ul style="list-style-type: none"> • zachowania 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zakrywa usta podczas kaszlu, kichania; ◆ właściwie korzysta z urządzeń sanitarnych; ◆ unika robienia hałasu podczas zabaw, słuchania muzyki; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ o bakteriach, wirusach chorobotwórczych; ◆ właściwe zachowanie się w łazience; ◆ szkodliwość hałasu dla zdrowia; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ kultura zachowania się;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<ul style="list-style-type: none"> - bezpieczeństwo • w czasie zabaw • na drodze • podczas korzystania z urządzeń technicznych • w kontakcie z substancjami szkodliwymi 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ jeździ na sankach, łyżwach tylko w wyznaczonych miejscach; ◆ kąpie się w miejscu dozwolonym w obecności ratownika lub innej osoby dorosłej ◆ wie, że zabawa środkami pirotechnicznymi jest niebezpieczna; ◆ wie, jak postąpić przy drobnych skaleczeniach i stłuczeniach; ◆ umie bezpiecznie przechodzić przez ulicę (drogę); ◆ respektuje znaki ulicznej sygnalizacji świetlnej; ◆ nosi znaczki odblaskowe; ◆ posiada kartę rowerową; ◆ nie urządza zabaw ani na ulicy, ani w jej pobliżu; ◆ jest ostrożny w kontakcie z obcymi; ◆ z urządzeń elektrycznych i gazowych korzysta w obecności dorosłych; ◆ poprawnie zachowuje się w windzie; ◆ umie zachować się w środkach lokomocji; ◆ zna numery telefonów pogotowia medycznego, gazowego, elektrycznego, pożarowego; ◆ nie dotyka trutki na owady, gryzonię; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ skutki bezmyślnych zabaw w miejscach niedozwolonych; ◆ zasady bezpiecznych zabaw; ◆ znaki ruchu drogowego; ◆ „zebra” i sygnalizacja świetlna; ◆ zasady przechodzenia przez jezdnię; ◆ znaczenie elementów odblaskowych na ubraniach; ◆ zasady jazdy na rowerze; zakładać nie kasku na głowę; ◆ zasady korzystania z takich narzędzi, jak: piec węglowy, piec gazowy, kuchenka elektryczna, żelazko, czajnik elektryczny, radio, telewizor; ◆ zachowanie ostrożności w windzie i w środkach lokomocji; ◆ objawy zatrucia czadem, gazem; ◆ nazwy roślin trujących; ◆ szkodliwość lakierów, rozpuszczalników, truczyn na owady, gryzonię; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ respektowanie reguł gier i zabaw; ◆ przewidywanie skutków bezmyślnych zabaw; ◆ dyscyplina; bezwzględne przestrzeganie reguł zachowania się na drodze. ◆ ostrożność w kontakcie z urządzeniami technicznymi; ◆ odpowiedzialność; ◆ kultura zachowania w środkach lokomocji; ◆ ostrożność w kontaktach z nieznanymi substancjami chemicznymi;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<ul style="list-style-type: none"> • w kontakcie z obcymi ludźmi 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zna szkodliwość lakierów, rozpuszczalników; ◆ zna rośliny trujące z najbliższej okolicy; ◆ często wietrzy pomieszczenia, w których przebywa; ◆ ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z przypadkowych spotkań z nieznanymi ludźmi; ◆ wie do kogo należy się zwrócić o pomoc w sytuacji zagrożenia; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zagrożenia w kontaktach z nieznanymi; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ostrożność w kontaktach z nieznanymi osobami; ◆ asertywność;
<ul style="list-style-type: none"> – profilaktyka uzależnień • szkodliwość używek 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wie na czym polega szkodliwość palenia papierosów; ◆ wie, dlaczego nie wolno pić alkoholu; ◆ wie, że pod żadnym pozorem nie wolno używać narkotyków; ◆ nie przyjmuje od nieznanymi żadnych nieznanych substancji; ◆ lekarstwa przyjmuje jedynie za zgodą rodziców; ◆ rozumie znaczenie słowa „lekoman”; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ o szkodliwości palenia papierosów i picia alkoholu; ◆ o niebezpieczeństwie uzależnienia się od narkotyków; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ nie pali papierosów; ◆ nie pije alkoholu; ◆ odporność psychiczna na namowy, by spróbować narkotyków;
<ul style="list-style-type: none"> • niewłaściwe przyjmowanie lekarstw <p>b) rośliny</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ lekarstwa przyjmuje jedynie za zgodą rodziców; ◆ rozumie znaczenie słowa „lekoman”; ◆ wymienia zasadnicze części rośliny i określa ich funkcje; ◆ zna różne sposoby rozmnażania roślin; ◆ chroni rośliny przed ich bezmyślnym niszczeniem; ◆ racjonalnie korzysta z roślin bez ich zbytecznego marnotrawstwa; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zasady przyjmowania lekarstw; ◆ sytuacje, w których działanie lekarstw jest korzystne, a w których szkodliwe; ◆ rodzaje i funkcje: korzenia, łodygi, liści, kwiatów, owoców, nasion; ◆ sadzonki pędowe, nasiona, owoce suche i mięsiste; obserwuje cykl rozwojowy roślin jednorocznych i niektórych dwuletnich od kiełkowania do owocowania; prowadzi ławowe hodowle roślin doniczkowych; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dyscyplina w przyjmowaniu lekarstw w czasie choroby; ◆ rozbudzanie ciekawości poznawczej; ◆ dążenie do prawdy w poznawaniu przyrody; angażowanie wszystkich zmysłów w badaniu świata roślin;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wymienia rośliny typowe dla naturalnych ekosystemów; określa sposób przystosowania się roślin do warunków życia w danym ekosystemie; ◆ nazywa i określa znaczenie roślin typowych dla ekosystemów tworzonych przez człowieka; rozumie znaczenie i rodzaje zabiegów pielęgnacyjnych dla życia i wzrostu roślin; ◆ wymienia znaczenie roślin dla ludzi i zwierząt; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ budowa kwiatu i jego rola w rozmnażaniu roślin; rola owadów, wiatru i zwierząt w rozmnażaniu roślin; ◆ rośliny poszczególnych warstw lasu: runa, podszytu, drzew wysokich liściastych i iglastych; odróżnianie krzewów od drzew; ◆ rośliny stawu, jeziora: przybrzeżne, pływające, zanurzone w wodzie; ◆ rośliny łąk, nieużytków: trawy, zioła; ◆ rośliny pól uprawnych: zboża, rośliny oleiste, okopowe, przemysłowe; z czego robi się mąkę, kaszę, płatki, olej, cukier, płótno, sznurek; ◆ doniczkowe rośliny ozdobne naszych mieszkań; ◆ rośliny parku: drzewa, ozdobne krzewy, kwiaty; ◆ rośliny ogrodu warzywnego: nazwy warzyw i ich części jadalne, nazwy chwastów; ◆ rośliny ogrodów kwiatowych; nazwy kwiatów; ogrody botaniczne; ◆ rośliny szklarni, akwariów; ◆ dla zwierząt: pokarm; ◆ dla środowiska: oczyszczanie powietrza z dwutlenku węgla, dostarczanie tlenu, bariera dla silnych wiatrów, ochrona przed powodzią; piękne widoki, parki widokowe; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wrażliwość na piękno świata roślin; harmonię kolorów, gamę barw w różnych porach roku; ◆ odpowiedzialność za rozpoczęte hodowle roślin; ◆ smak estetyczny, dbałość o piękno swojego otoczenia, ukwiecanie okien, balkonów, tarasów, działek; robienie bukietów, obrazów z zasuszonych roślin; ◆ nastawienie proekologiczne;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
	<ul style="list-style-type: none"> ◆ stopniowo poznaje zasady ochrony przyrody; zna nazwy roślin chronionych; ◆ zna zawody związane z hodowlą, pielęgnacją i przetwórstwem roślin; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dla człowieka: pokarm (warzywa, owoce, zboża, grzyby), ubrania (len, bawełna), leki ziołowe, papier, żywność, kosmetyki, miejsce odpoczynku, rekreacji, wrażeń estetycznych, przeżyć emocjonalnych; ◆ o oszczędnym gospodarowaniu zasobami roślinnymi: zakaz wycinania drzew, zapobieganie pożarom lasów, zbiórka makulatury, ochrona ginących gatunków; rezerwaty przyrody; ◆ o zawodach: rolnika, leśnika, ogrodnika, sadownika, zielarza, młynarza, piekarza itp. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ oszczędność w wykorzystaniu różnych produktów; ◆ umiejętność relaksowania się w kontakcie z przyrodą; ◆ zachwył różnorodnością i pięknem roślin; ◆ umiejętność wnioskowania, dostrzegania związku między budową i życiem roślin a środowiskiem, w którym żyją;
c) zwierzęta	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rozpoznaje i nazywa spotykane w najbliższej okolicy ssaki dziko żyjące i hodowane przez człowieka; ◆ wymienia niektóre ssaki innych kontynentów; ◆ wymienia niektóre ssaki wymarłe, ssaki chronione; ◆ kojarzy związek życia ssaków z ich środowiskiem; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ budowa ciała ssaków; rozmnażanie ssaków (żyworodne, ssanie mleka matki po urodzeniu); ◆ odżywianie: owadożerne – kret, mięsożerne – lis, wilk, roślinożerne – sarna, wszystkożerne – świnia; „łańcuch pokarmowy”; ◆ życie ssaków w różnych porach roku, sposób dostosowania się do środowiska, w którym żyją; ◆ ssaki hodowane przez człowieka i ich znaczenie; ◆ niektóre ssaki innych kontynentów; ogrody zoologiczne; ◆ niektóre ssaki wymarłe, ssaki chronione; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zachwył różnorodnością i pięknem świata zwierząt; ◆ umiejętność wnioskowania, dostrzegania związku między budową i życiem zwierząt a ich środowiskiem; ◆ ciekawość w odkrywaniu praw natury, występujących w niej zależności rozwojowych, pokarmowych; ◆ wrażliwość na cierpienie zwierząt; ◆ opiekuńczość i odpowiedzialność za zwierzęta hodowane przez człowieka; nawyk dokarmiania zwierząt zimą;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
	<ul style="list-style-type: none"> ◆ odróżnia i nazywa ptaki najczęściej spotykane w okolicy, kraju, na świecie; ◆ dostrzeżenie związku budowy ciała ptaków z ich naturalnym środowiskiem i tym, czym się odżywiają; ◆ zna gatunki ptaków pod ochroną; ◆ wymienia niektóre nazwy gadów, opowiada o ich życiu na podstawie filmów przyrodniczych lub własnej hodowli, np. żółwia; ◆ wymienia nazwy najczęściej spotykanych ptaków; rozumie, dlaczego nazywamy je zwierzętami wodno-łądowymi; ◆ wymienia istotne cechy ryb, porównując je do zwierząt wodnych; rozpoznaje i nazywa najczęściej spotykane, oglądane ryby; ◆ wymienia najczęściej spotykane owady; określa ich przydatność bądź szkodliwość; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ budowa ciała, upierzenie ptaków; ◆ odżywianie ptaków: drapieżnych, wodnych, grzebiących; ◆ rozmnażanie ptaków: jajorodne; ◆ wędrówki ptaków związane z porami roku; ◆ ptaki hodowane przez człowieka; ◆ znaczenie ptaków; ◆ niektóre gatunki ptaków chronionych; ◆ o życiu żółwi, krokodyli, węży; ◆ zwrócenie uwagi na budowę ciała dostosowaną do środowiska; sposób rozmnażania (jajo- i żyworodne); ◆ o zachowaniu się, gdy w lesie spotyka się jaszczurkę, zaskronca, żmiję; ◆ wygląd, sposób życia żaby; przetrwanie zimy; ◆ rozmnażanie: skrzek – kijanka – żaba; ◆ ich przydatność i ochrona; ◆ salamandra – płaz egzotyczny; ◆ budowa ciała ryby; rola płetw, pęcherza pławnego, skrzel, opływowego kształtu ciała; ◆ odżywianie ryb – naturalny łańcuch pokarmowy; ◆ znaczenie dla człowieka: pożywienie, relaks; ◆ owady, ich części ciała: głowa, tułów, pary odnóży, pary skrzydeł; cykl rozwojowy: jajeczko – gąsienica – poczwarka – motyl; miejsce owadów w „łańcuchu pokarmowym”; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ świadomość konieczności niesienia pomocy ptakom: budowanie budek lęgowych, ochranianie gniazd; ◆ dociekliwość poznawcza, chęć poznawania tajemnic przyrody; ◆ świadomy konsument produktów zwierzęcych; ◆ rozumienie potrzeby ochrony gatunków ginących; ◆ akceptacja zasady, że najlepiej jest zwierzętom na wolności, w ich naturalnym środowisku; ◆ świadomość problemu zanieczyszczenia wód; ◆ wrażliwość na piękno świata zwierząt;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>2. Dostrzeganie związku i wpływu przyrody nieożywionej na życie ludzi, zwierząt i roślin</p> <p>a) wpływ światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wymienia nazwy zawodów związanych ze światem zwierząt; opowiada o pracy w tych zawodach; ◆ dostrzega związek „pozornej wędrówki” Słońca z długością dni i nocy; ◆ zna nazwy kolejnych miesięcy, pór roku i ich charakterystyczne cechy; ◆ próbuje wykazać znaczenie Słońca dla życia na Ziemi; ◆ potrafi wyznaczyć kierunki: północny, południowy, wschodni, zachodni i pośrednie; ◆ odczytuje wskazania termometru; zna zasady korzystania z „kapieli słonecznych”; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ owady pożyteczne: pszczoła, biedronka, żuk; ◆ owady – szkodniki pól: stonka, mszyce, pędraki chrabąszcza; szkodniki lasów: kornik, sówka choinówka; ◆ szkodniki domostw: mole, muchy, pluskwy; ◆ piękno świata owadów: barwy – motyle, biedronki, ważki; dźwięki – świerszcze, cykady, pasikoniki; ◆ o pracy: leśnika, weterynarza, rybaka, myśliwego, hodowcy; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rozumienie, jak duże jest znaczenie Słońca dla życia; ◆ dociekliwość badawcza; ◆ kreatywny stosunek do marzeń; ◆ świadomość piękna i nieskończoności kosmosu;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
b) znaczenie powietrza dla przyrody ożywionej i nieożywionej	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrafi doświadczać sprawdzić obecność powietrza w naczyniu; ◆ zna niektóre właściwości takich składników powietrza, jak tlen, ozon, dwutlenek węgla i ich znaczenie dla życia; ◆ wie, że powietrze jest naturalnym środowiskiem ptaków; ◆ wspólnie troszczy się o czystość powietrza; dostrzega w tym rolę roślin; ◆ dostrzega związek kierunku i siły wiatru ze stanem pogody; podaje przykłady pozytywnej i niszczącej roli wiatru; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ doświadczenia na obecność powietrza, tlenu, dwutlenku węgla; ◆ o powietrzu jako naturalnym środowisku ptaków i owadów; ◆ obserwacje kierunku wiatru i jego wpływu na pogodę; ◆ siła wiatru: cisza, wietrzyk, zefirek, wiatr, wichura, huragan, trąba powietrzna; ◆ pozytywna praca wiatru: zapylenie roślin; osuszenie terenu, bielizny, trawy; poruszanie wiatraków, żaglówek; ◆ komunikacja powietrzna: samoloty, balony, helikoptery; sporty: lotnia, spadochron, latawiec itp.; ◆ praca pilota, stewardesy; 	
c) znaczenie wody dla życia	<ul style="list-style-type: none"> ◆ podaje przykłady wody w jej trzech stanach skupienia; ◆ umie doświadczać wykonać wpływ temperatury na zmianę stanu skupienia wody; zna temperaturę wrzenia i zamarzania wody; ◆ podaje przykłady parowania wody: wysychanie kałuż po deszczu, suszenie bielizny, trawy na siano; tworzenie się chmur; ◆ rozróżnia naturalne i sztuczne zbiorniki wody; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ woda jako ciecz w zbiornikach naturalnych: źródło, sadzawka, strumyk, rzeka, jezioro, ocean, morze; w zbiornikach sztucznych: staw, kanał, basen kąpielowy, przeciwpożarowy, sztuczne jezioro; ◆ woda w stanie stałym: lód, śnieg; temperatura zamarzania wody, topnienia śniegu, powiększanie objętości wody przy zamarzaniu; lodowce; sporty zimowe; ◆ woda w stanie gazowym: para wodna, rosa, mgła; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ oszczędność w użytkowaniu wody podczas wykonywania codziennych czynności; ◆ dbałość o czystość wód w rzekach, stawach; ◆ świadomość, że kąpać się można tylko w miejscach bezpiecznych i w obecności osób starszych;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
	<ul style="list-style-type: none"> ◆ doświadczalnie obrazuje krajenie wody: w przyrodzie, w centralnym ogrzewaniu lub innym urządzeniu parowym; ◆ doświadczalnie wyjaśnia zasadę oczyszczania wody; ◆ rozumie znaczenie wody dla życia przyrody ożywionej; ◆ podaje przykłady niszczącej siły wody; pożytecznej „pracy wody”; ◆ rozumie, czym grozi zanieczyszczenie wód; aktywnie zapobiega bezmyślnemu niszczeniu wody; ◆ wymienia środki komunikacji wodnej: okręty, statki, wodoloty, łódki, kajaki, promy, tratwy; ◆ opowiada o pracy: marynarza, rybaka, nurka, hydraulika; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ krajenie wody w przyrodzie – rodzaje opadów; krajenie w zbiornikach sztucznych: centralne ogrzewanie, wodociągi, fontanny, zegary wodne; ◆ znaczenie wody dla ludzi: odżywianie, zdrowie (wody mineralne, okłady, natryski), higiena: mycie ciała, naczyni, pomieszczeń; rekreacja: kąpiele, wędkowanie; ◆ znaczenie wody dla roślin i zwierząt; ◆ krajobrazy: jezior, mórz, oceanów; sporty wodne; wodna komunikacja morska i śródlądowa; ◆ problemy zanieczyszczenia wód: ścieki, wycieki ropy; ◆ praca w zawodzie: marynarza, rybaka, hydraulika, nurka; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrzeba higieny swojego otoczenia i ciała; ◆ wrażliwość na piękno krajobrazu morskiego, pojezierza;
d) znaczenie skał i minerałów dla człowieka	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wymienia nazwy charakterystycznych skał znajdujących się w krajo-brazie najbliższej okolicy; ◆ bada doświadczalnie przepuszczalność wody w piasku, w glinie, wie, jakie znaczenie mają te cechy w przyrodzie; ◆ wie, że temperatura, woda i wiatr niszczą skały, tworzą w nich grotty, pieczary, jaskinie, tunele; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ znaczenie krajobrazowe skał: góry, wyżyny, głązy narzutowe, ostańce; ◆ znaczenie użyteczne skał: budowa domów, dróg; rzeźby; pomniki; produkcja szkła; ◆ znaczenie minerałów: soli kuchennej, węgla kamiennego, rudy żelaza, złota, srebra; ◆ wspinaczki wysokogórskie; nasi sławni himalaisci; ◆ zawodów górnika, hutnika, speleologa, jubilera, rzeźbiarza, budowniczego dróg; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ szacunek dla trudu górników, hutników; ◆ dostrzeganie piękna wytworów jubilera, rzeźbiarza;

V. KOMPETENCJA ODBIORCY WYTWORÓW SZTUKI I ICH TWÓRCY NA MIARĘ SWOICH MOŻLIWOŚCI			
Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
1. Percepcja dzieła literackiego i próby własnej ekspresji literackiej	<ul style="list-style-type: none"> ◆ odkrywa, że w utworze literackim, jak w wyobraźni, wszystko jest możliwe: to, co się zdarzyło naprawdę i to, co tylko przypomina prawdę, a także to, co nieprawdziwe, zmyślane, fantastyczne; zmyślenie to nie kłamstwo; ◆ odróżnia w utworze postacie rzeczywiste od fantastycznych; ◆ wyodrębnia kolejne zdarzenia, wskazuje głównego bohatera i miejsce akcji; ◆ określa nastroj utworu, wskazuje fragmenty zabawne, humorystyczne, smutne, wzruszające; próbuje ustalić, jakimi środkami autor je uzyskał; wyszukuje słowa dźwiękonaśladowcze, porównania, epitety; ◆ potrafi czytać z podziałem na role; ◆ odróżnia wiersz od prozy, wskazuje jego zwrotki, wyszukuje rymy; dostrzega, że poeta widzi świat inaczej, „maluje go słowami”; ◆ podejmuje spontanicznie wszelkie próby pisania swobodnych tekstów dla siebie i dla innych na dowolny temat (przeżycia, dążenia, marzenia), w dowolnej, wybranej przez siebie formie; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ fikcja: zmyślenie literackie a kłamstwo; świat przedstawiony a świat rzeczywisty; ◆ świat przedstawiony: sytuacje, zdarzenia, czas, miejsce, postacie: główny bohater (pozytywny, negatywny); ◆ język artystyczny: słowa w utworze literackim nie pojawiają się przypadkowo, autor dobiera je starannie, bo chce nimi przedstawić nie tylko to, co widzimy, ale i to, co słyszymy; ◆ celowość w tekście: słów dźwiękonaśladowczych, neologizmów, porównań, personifikacji, animizacji, wyliczanek, zgrupowania wyrazów; ◆ wiersz: zwrotki, rymy, inny język, inne widzenie świata; ◆ proces powstawania dzieła literackiego: twórczy wysiłek autora, pracownicy: wydawnictwa, drukarni, biblioteki; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rozwijanie zainteresowania czytelniczego; ◆ identyfikowanie się z bohaterami dzieł; ◆ wrażliwość estetyczna; ◆ własna twórcza ekspresja literacka; ◆ umiejętność korzystania z bibliotek; ◆ ćwiczenie pamięci poprzez naukę tekstów na pamięć; ◆ szacunek dla ludzi, dzięki którym powstaje książka i trafia do naszych rąk;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>2. Percepcja wytworów plastycznych i podejmowanie własnej ekspresji plastycznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ patrząc na obraz, rzeźbę, zastanawia się, co artysta na nim przedstawił, jakie były jego intencje; ◆ próbuje określić, jakie uczucia wywołuje w nim dane dzieło; próbuje uchwycić, jakie środki zostały użyte, że dzieło nas bawi, smuci, wprowadza w zadumę; próbuje odczytać w nim celowość kreski, plamy, barwy, światła, kompozycji; ◆ z radością sięga po kredki, farby, pędzle i spontanicznie, odważnie, bez obawy (że będzie wyśmiany), przedstawia za pomocą znanych mu środków plastycznych swój sposób widzenia siebie i świata; ◆ umie rysować linie za pomocą ołówka grafitowego, węgla, kredy, sanguiny, markerów, kredek pastelowych i świecowych, patyka i tuszu, długopisu, pióra itp.; bawi się z kolegami w „kreskowe rozmowy”; ◆ potrafi kreską wyznaczyć kontury przedmiotu i postaci; wie, co to są filmy „kreskówki”; ◆ zna zasady malowania farbami akwarelowymi, plakatowymi, olejnymi; potrafi łączyć farby, by tworzyć kolory pochodne, np. czerwony i żółty to pomarańczowy; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dziecko, zarówno jako odbiorca, jak i jako twórca dzieła plastycznego powinno znać elementy składające się na dzieło oraz sposoby ich zestawiania; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrzeba wypowiedzenia swoich odczuć, dążeń, marzeń w formie plastycznej; ◆ potrzeba nawiązywania kontaktu z innymi ludźmi; ◆ wrażliwość na piękno, harmonię barw i kształtów; ◆ świadomość odkrywania sensu twórczego życia;
		<ul style="list-style-type: none"> ◆ ćwiczenia w rysowaniu kreską; kreska w rysunku – główny środek wyrazu, w malarstwie – to kontury; ich układy: pionowy, poziomy, ukośny, symetryczny; ich kształty: proste, krzywe, faliste, łamane, owalne; ich zróżnicowanie: w grubości, szerokości, długości, kolorze; ich „mowa”: wrażliwa, czuła, sztywna, rytmiczna, filigranowa; ◆ barwa: naturalne barwy tęczy; podstawowe: żółta, czerwona, niebieska; pochodne: pomarańczowa, fioletowa, zielona; dopełniające: błękit do żółtego, czerwien do błękitu; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dążenie do doskonalenia swojego stylu, chęć rozwijania swej pomysłowości i oryginalności;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>3. Percepcja muzyki, odtwarzanie i próby tworzenia jej fragmentów</p>	<p>potrafi dobrać barwy odpowiednie do tematyki, np. zielony, niebieski – to kolory wody; czerwony i pomarańczowy – to kolory słońca; próbuje „językiem” kolorów opisać swoje nastroje, nastawienia;</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ rysując, stara się zagospodarować całą płaszczyznę kartki; ◆ próbuje rzeźbić w glinie, mydle, plastelinie, drewnie; ◆ projektuje formy przestrzenne z klocek, kartonowych pudełek, puszek i różnych opakowań; ◆ tworzy odbitki stemplami z ziemiaka, korka; tworzy wzory tapet, materiałów, ornamentów; ◆ ilustruje lektury, zdarzenia, rysuje plakaty, ozdoby itp.; 	<p>gorące: czerwona, zimne: niebieska, zielona; kontrast bieli i czerni, ich połączenie to szarość;</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ kompozycja, perspektywa; ◆ sposób malowania różnymi narzędziami i na różnych powierzchniach; ważniejsze techniki malarskie; ◆ rzeźbienie w różnym tworzywie; ◆ instytucje: pracownia malarska, galeria sztuki, muzeum, biblioteka, pracownia konserwacji obrazów; ◆ zawód malarza, rzeźbiarza, grafika, konserwatora malowideł; 	
	<ul style="list-style-type: none"> ◆ chętnie słucha muzyki; próbuje różnić dźwięki i brzmienie niektórych instrumentów muzycznych (fortepian, skrzypce, gitara, trąbka itp.) oraz rodzaję głosów ludzkich (bas, baryton, sopran, alt); wczuwa się w nastrój muzyki; ◆ odtwarza akompaniament do piosenek i zabaw za pomocą naturalnych dźwięków akustycznych: klaskanie, tupanie, pstrykanie; śpiewa piosenki; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ nauka piosenek; ◆ ćwiczenia w akompaniowaniu za pomocą naturalnych efektów dźwiękowych – klaskanie, tupanie, pstrykanie; ◆ gry i zabawy muzyczne z zastosowaniem prostych instrumentów: dzwony, ksylofony, metalofony, tambury, bębny, grzechotki itp.; ◆ ruch z muzyką: szybkie reagowanie na sygnały muzyczne, zmianę tempa, wysokości dźwięku; nauka kroków tanecznych; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wrażliwość na muzykę; ◆ potrzeba własnej ekspresji muzycznej;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
	<ul style="list-style-type: none"> ◆ gra na instrumentach niemelodycznych: grzechotka, bębenek, trójkąt, tamburyno, dębowy, kastaniety; próbuje grać na melodycznych instrumentach perkusyjnych: dzwonki chromatyczne, ksylofon, metalofon; ◆ próbuje tworzyć muzykę; tworzy rytm, melodię, ilustrację muzyczną; ◆ wymienia nazwiska kilku znanych kompozytorów polskich oraz innych narodowości; ◆ wie, jakie znaczenie w kulturze narodowej ma muzyka ludowa; tańczy regionalne tańce ludowe; ◆ wie, co to jest: filharmonia, teatr muzyczny, sala koncertowa, opera, operetka, festiwal muzyczny, muzeum, biblioteka, taśmota, płyta, teatralność zachowania się; ◆ odróżnia, na czym polega praca: kompozytora, muzyka, dyrygenta, śpiewaka; ◆ właściwie zachowuje się na koncertach; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ćwiczenia w tworzeniu rytmu: wypowiadanie krótkich tekstów (zmiana tempa, dynamiki, artykulacji, intonacji głosu); rytmiczne recytowanie słów, zdań, imion, przysłów; echo tematów rytmicznych: klaskanie, recytacja, ruch, gra na instrumencie; improwizowanie np. rytmicznej odpowiedzi na pytanie; ◆ ćwiczenia w tworzeniu melodii: improwizowanie melodii na temat deszczu, wiosny, tekstu; improwizowanie melodii na instrumentach; tworzenie form muzycznych do opowiadań, wierszy; ◆ wyróżnianie elementów muzyki: rozpoznawanie i naśladowanie głosów i dźwięków z otoczenia; naśladowanie głosów niskich, wysokich, śpiewanie basem, altem, tenorem itp.; ◆ słuchanie muzyki z płyt, taśm, radia, a przede wszystkim, w miarę możliwości, uczestniczenie w koncertach dla dzieci; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ lubi słuchać muzyki; ◆ pozytywne uczucia podczas słuchania muzyki w ciszy; wczuwanie się w jej nastrój i wędrowanie bez kreasu w swej wyobraźni; ◆ lubi tańczyć;
<p>4. Percepcja filmów i sztuk teatralnych oraz uczestniczenie w różnych formach dramy</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ umie odczytać informację przekazaną gestem, mimiką, układem tańczeniowym, grą aktorów; wyczuwa nastrój stworzony przez dekorację, strój, charakteryzację aktorów; dynamikę i przebieg akcji przedstawienia; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wszelką wiedzę na ten temat dziecko zdobywa w trakcie bezpośredniego oglądania filmów i spektakli, przeżywania ich oraz w trakcie wspólnie organizowanych różnych form dramy; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ wrażliwość na sztukę filmową i teatralną; refleksyjność w odbiorze;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>1. Znajomość podstawowych własności różnych materiałów</p>	<p>wionej w filmie, balecie, pantomimie, sztuce teatralnej, teatryku kukielkowym;</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ aktywnie uczestniczy w inscenizacjach i teatrykach organizowanych na terenie klasy, szkoły, miejscowości; ◆ umie przekazywać swoje myśli i uczucia w formie dramy; 		
VI. KOMPETENCJA UŻYTKOWNIKA WYTWORÓW TECHNIKI, MAJSTERKOWICZA I PRZYSZŁEGO WYNALAZCY			
<p>1. Znajomość podstawowych własności różnych materiałów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrafi rozpoznać materiały papiernicze, drewniane, metalowe, włókiennicze, tworzywa sztuczne, których najczęściej używa w swej pracy wytwórczej – majsterkowaniu; ◆ umie określić fizyczne cechy wymienionych materiałów: miękkie – twardy, gładki – chropowaty, giętki – łamliwy, lśniący – matowy itp.; ◆ dobiera adekwatne materiały do wykonywanego przedmiotu, urządzając np. podatny na sklejenie, na zginanie, utrzymuje sztywność; ◆ odróżnia pojęcia: surowiec – półfabrykat – wyrób gotowy, np. drewno – deska – półka; 	<p>Wiedzę dziecko nabywa, wykonując różne przedmioty:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ co można wykonać z materiału przyrodniczego, np. kasztanów, żołądździ, warzyw, owoców, liści, traw; ◆ rozpoznawanie cech przez dotyk: gładki, chropowaty, twardy, miękki, lśniący, matowy, suchy; ◆ co można wykonać z materiałów papierniczych: tektury, kartonu, papieru, bibuły; ◆ do czego można wykorzystać materiały drewniane: drewno różnych drzew, sklejkę, płytę paździerzową; ◆ czym różnią się materiały metalowe: miedź, stal, aluminium; ◆ jak należy obchodzić się z materiałem szklanym; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ spostrzegawczość w ocenie różnorodności materiałów, które można wykorzystać w majsterkowaniu; ◆ wyobraźnia w planowaniu, co można wykonać z danego materiału; ◆ świadomość konieczności wykorzystywania surowców wtórnych;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
<p>2. Posługiwanie się prostymi narzędziami</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrafi bezpiecznie posługiwać się takimi narzędziami, jak: nóż, nożyczki, kolec, igła, napaśnik, zszywacz biurowy, dziurkacz, imadło, młotek, obcęgi, wkrętak, świder, linijka, szczytce do drutu, pilnik; ◆ zna sposoby konserwowania i przechowywania narzędzi; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ rodzaje materiałów włókienniczych: wełna, bawełna, jedwab, kreton itp.; ◆ szerokie zastosowanie materiałów z tworzyw sztucznych w majsterkowaniu; ◆ narzędzia: ich elementy składowe; funkcje (służą do szycia, cięcia, klejenia itp.); kultura posługiwania się narzędziami – zasady bhp i zasady ekonomicznego używania narzędzi; konserwacja i przechowywanie; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ doskonalenie sprawności manualnej; ◆ oszczędność w gospodarowaniu materiałami; ◆ samodzielność i zaradność życiowa;
<p>3. Bezpieczne korzystanie z urządzeń technicznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrafi obsługiwać proste urządzenia domowe, np. radio, telewizor, odkurzacze, mikser, magnetofon, magnetowid, telefon, domofon, wagę, kuchnię gazową; ◆ w prostych urządzeniach domowych wskazuje elementy składowe i określa ich rolę; ◆ odczytuje ze zrozumieniem instrukcję obsługi urządzenia oraz informację na metkach; ◆ zna i respektuje zasady bezpieczeństwa przy korzystaniu z urządzeń, zwłaszcza elektrycznych, gazowych; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ urządzenia techniczne – elementy składowe: obudowa, element uruchamiający, napędzający, pracujący; instrukcja obsługi; bezpieczeństwo w posługiwaniu się; przechowywanie i konserwacja; ◆ wynalazki techniczne – gra z wyobraźnią, naśladowanie natury: lot ptaków, pływanie ryb, pełzanie itp.; ◆ rozwiązania wynikające z potrzeby ochrony środowiska, np. samochodów poruszanych energią słoneczną; ◆ komputery – o ile szkoła dysponuje komputerem, należy oswajać z nimi dzieci poprzez gry komputerowe; 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zainteresowanie techniką; ◆ nastawienie innowacyjne do otoczenia i używanych przedmiotów;

Kompetencja	Nabywane umiejętności	Niezbędna wiedza	Kreowane cechy osobowości
	<ul style="list-style-type: none"> ◆ zna podstawowe sposoby udzielenia pomocy przy skaleczeniach; ◆ zna historię wybranych narzędzi i urządzeń, np. do mierzenia czasu, oświetlania, porozumiewania się na odległość, podróżowania; ◆ zna historię ważniejszych wynalazków: kolej, radio, żarówka; wie, że wynalazki to często efekt najśmielszych marzeń człowieka (Ikar i De- dal, kapitan Nemo); 		
4. Planowanie i organizacja pracy przy montażu wytworu technicznego	<ul style="list-style-type: none"> ◆ precyzuje co ma wykonać; gromadzi odpowiednie materiały i potrzebne narzędzia; przygotowuje stanowisko pracy; ustala kolejność wykonywanych czynności (mierzenie, wycinanie, klejenie, zbijanie, splatanie itp.); wykonuje prace wykończeniowe. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ćwiczenia w adekwatnym dobraniu materiałów do określonego rodzaju planowanego wytworu; ◆ o połączeniach rozłącznych (wiązanie, spinanie na zatrzaski, spinacze biturowe); o połączeniach nierozłącznych (zszywanie, klejenie, zbijanie); ◆ rodzaje klejów: do papieru, kartonu, drewna; ◆ jak formować karton (origami), drut, folie; ◆ ćwiczenia w szyciu i wyszywaniu; ◆ różne sposoby wykańczania przedmiotów w zależności od użytego materiału i przeznaczenia wyrobu. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ innowacyjność – modyfikowanie projektów; ◆ dbałość o estetykę wykonania wytworu; ◆ doskonalenie poznanych sposobów działania; ◆ umiejętność korzystania z wcześniej uzyskanych informacji na temat cech danego materiału; ◆ pomysłowość w wykańczaniu wytworu; ◆ twórcza wyobraźnia.

Zajęcia ruchowe

„Wskazane jest takie organizowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego, aby w każdym dniu wystąpiły zajęcia ruchowe, których łączny tygodniowy wymiar wynosi co najmniej 3 godziny” – aktualna podstawa programowa.

W niniejszym programie uwzględniano podział ćwiczeń według założeń gimnastyki R. Labana.

Rodzaj ruchu	Przykłady ruchu
I. GIMNASTYKA Z ELEMENTAMI LEKKIEJ ATLETYKI	
1. Wycucie własnego ciała – ruchy globalne – ruchy dolnych partii ciała – ruchy górnych partii ciała – ruchy głowy i tułowia – ruchy zamykające i otwierające ciało	♦ biegi, przewroty, toczenie ciała, czworakowanie między rozłożonymi przyborami; ♦ wymachy nóg, kopnięcia, chód na palcach, na piętach, tupanie, podskoki; ♦ krążenie i wymachy ramion, rzuty, klaskanie, głaskanie, trzepotanie, ruchy pływania; ♦ przeczenie, potakiwanie, toczenie piłki głową, skręty i skłony tułowia; ♦ zwijanie się w kłębek i rozwijanie, sięganie daleko, obejmowanie, zajmowanie jak najmniej (najwięcej) miejsca;
2. Wycucie przestrzeni – w poziomie niskim – w poziomie średnim – w poziomie wysokim	♦ czworakowanie, pełzanie, toczenie się, przewroty; ♦ skradanie się; ♦ wspięcia, podskoki, piruety;
3. Wycucie ciężaru i siły – ruchy mocne, ciężkie – ruchy żywiołowe, energiczne – ruchy wesole, żywe, dynamiczne – ruchy spokojne, delikatne, kojące	♦ podnoszenie ciężarów, walka atletów, toczenie drewnianych krążków, toczenie ciężkiej kłody, dużych kamieni; ♦ skoki kota na uciekającą mysz, skoki psa spuszczonego z łańcucha, dzieci wybiegające na podwórko po długim siedzeniu itp.; ♦ naśladowanie piłkarza, który strzelił gola, łyżwiarz na lodzie, delfin w wodzie, małe bawiące się pieski itp.; ♦ zachowanie matki wobec dziecka (głaskanie, tulenie), dziecko głaszczące zwierzątko, ogrodnik pielęgnujący kwiaty, dziewczynka przymierzająca sukienkę;
4. Płynność ruchu – ruchy lokomocyjne – zmiany kierunku ruchu	♦ biegi po liniach prostych, zygzakowatych, kolistych, spiralnych; ♦ lot motyla, podążanie biegiem za zwiniętą pięścią, za wskazaniem łokcia, omijanie przeszkód, prowadzenie piłki nogą, improwizacja przy muzyce;

Rodzaj ruchu	Przykłady ruchu
5. Współdziałanie z partnerem – adaptacja ruchów partnera – stykanie się i rozłączanie – dialog ruchowy – figurki	<ul style="list-style-type: none"> ◆ naśladowanie gestów, ruchów; mijanie się w dwójkach; jeden w niskiej pozycji wybija rytm na bębenku, a drugi tańczy wokół niego; ruchy kontrastowe, przeciwne; ◆ dzieci w dwójkach z dala od siebie na sygnał zbliżają się, okazują sobie radość, tańczą, na następny sygnał wracają; ◆ podchodzą do siebie skradając się, po spotkaniu wykonują fantazyjne ruchy, skoki; ◆ pytanie – odpowiedź; akcja – reakcja ruchem, gestem; ◆ naśladowanie ruchów drugiego dziecka (małpowanie); ◆ „przechwałki” – demonstrowanie ruchem swojej siły, odwagi, zręczności; ◆ kilkusobowa grupa tworzy statuetkę, inni wnoszą do niej poprawki; ◆ pozowanie do zdjęć; ◆ dowolny taniec z muzyką; ◆ zabawa w „marmurki”;
6. Użycie własnego ciała jako narzędzia w różnych czynnościach – gesty – przenoszenie ciężaru – ruchy lokomocyjne – skoki – obroty	<ul style="list-style-type: none"> ◆ sięganie, gromadzenie, rozgarnianie, sięganie ręką (nogą) jak najdalej; ◆ przenoszenie ciężaru ciała w staniu rozkrocznym, na czworakach; ◆ wychylanie się w różne strony bez utraty równowagi; ◆ chwanie, kołysanie się na silnym wietrze; ◆ chód krokiem kołyszącym się; chód ostrożny, skradający się; ◆ próba stania na rękach; ◆ cwałowanie ze zmianą kierunku; ◆ skoki z odbicia jedno- i obunóż; ◆ skok z lądowaniem na drugą nogę; na tę samą nogę; na obie nogi; ◆ skoki o locie skośnym; ◆ skoki z pozycji zamkniętej, rozwijającej się w locie; ◆ skoki o natężającej się lub zanikającej intensywności; ◆ skoki z pomocą współwiczającego; ◆ obroty wokół obranego punktu; wokół własnej osi ciała; ◆ piruety na łyżwach; ◆ przewroty w przód i w tył; ◆ tańce;
7. Rozpoznawanie i doskonalenie podstawowych akcji ruchowych – pchnięcia	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ruch nagły, mocny, bezpośredni; ◆ naśladowanie pchnięcia szpadą, floretem;

Rodzaj ruchu	Przykłady ruchu
<ul style="list-style-type: none"> – cięcie – płynięcie – ślizganie – wkręcanie – naciskanie – drganie – klepanie 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ruch nagły, mocny, elastyczny; ◆ walka na miecze, szable, kije; ◆ bójki, starcia; ◆ ruch miękki, powolny; obroty; ruchy zwijania; ruchy spiralne, wahadłowe; ◆ ruch spokojny, gładki; płynne posuwanie się małymi krokami połączone z ruchem ramion; sprężynujący ruch nóg; ◆ ruch mocny, przedłużony, elastyczny; judo, zapasy, walka wręcz; ruch występujący w pracach domowych; ◆ oddziaływanie na podłoże, na przedmioty; ◆ nacisk dłońmi, kolanami, barkiem, łokciami, główką; ◆ zabawy z mocowaniem; ◆ ruch rozluźniający, eliminuje napięcie mięśni; trzepotanie, otrząsanie się, strzepywanie; ◆ ruch lekki, powtarzający ruchy; klepanie współwiczającego; uderzanie o instrument perkusyjny; tupanie;
<p>8. Wyczuwanie rytmu pracy</p> <ul style="list-style-type: none"> – ruch i towarzyszący mu rytm wywodzi się z pracy – obserwacja przemienności 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ uderzenia młotem; rąbanie drzewa; rżnięcie drzewa; ◆ jazda na rowerze; ◆ bieg przez płotki; ◆ praca rzeźbiarza, rolnika itp. ◆ napięcie – rozluźnienie ◆ wysiłek – odpoczynek
II. ZAJĘCIA TERENOWE	
<ul style="list-style-type: none"> – letnie – zimowe 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ pływanie ◆ biegi, skoki, rzuty, wspinanie się; ◆ jazda na rowerze, wrotkach, deskorolce; ◆ ćwiczenia na ścieżce zdrowia; ◆ marsz terenowy; biwakowanie; ◆ jazda na sankach, łyżwach, nartach; ◆ gry i zabawy na śniegu; ◆ ćwiczenia na zimowej ścieżce zdrowia;
III. GRY SPORTOWE	
<ul style="list-style-type: none"> – gry raketowe – ringo – mini – siatkówka – mini – koszykówka – mini – piłka nożna 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ badminton; ◆ ping-pong; ◆ tenis;

Założone osiągnięcia ucznia i propozycje ich oceny

1. W zakresie kształtowania kompetencji komunikowania się z ludźmi:
  - a) w języku ojczystym:
    - wypowiada się jasno, wyraźnie, poprawnie w rozwiniętej, uporządkowanej logicznie kilkudzaniowej formie;
    - uważnie słucha swojego rozmówcy i stara się rozumieć treść wypowiedzi;
    - czyta głośno, płynnie, wyraziście, respektując znaki przestankowe;
    - czyta cicho ze zrozumieniem;
    - pisze poprawnie pod względem gramatycznym i ortograficznym krótkie opowiadanie, list, życzenia, ogłoszenie, zawiadomienie, notatkę do kroniki;
  - b) nabył elementarną wiedzę i sprawność w posługiwaniu się językiem obcym;
  - c) w języku matematycznym:
    - określa kierunki przestrzeni oraz położenie wskazanego przedmiotu;
    - klasyfikuje przedmioty według obranej cechy;
    - rozpoznaje, nazywa i wymienia istotne cechy prostych figur geometrycznych;
    - posługuje się liczbą w jej różnych aspektach;
    - wykonuje cztery podstawowe działania na liczbach w zakresie 100; stosuje poznane własności tych działań;
    - określa czas za pomocą kalendarza i zegara;
    - mierzy długość, pojemność i masę;
    - rozwiązuje proste zadania tekstowe;
  - d) w języku pozawerbalnym:
    - odczytuje z ruchu, gestu, mimiki stany, potrzeby i przeżycia drugiego człowieka; wyraża tym sposobem swoje wewnętrzne stany i przeżycia;
    - zna i respektuje umowne znaki drogowe, znaki ostrzegawcze na urządzeniach technicznych, dźwiękowe sygnały ostrzegawcze policji, straży pożarnej itp.;
2. W zakresie kształtowania kompetencji współżycia i współdziałania z ludźmi:
  - identyfikuje się ze swoją rodziną, jej tradycjami i preferowanymi wartościami;
  - jest koleżeński wobec rówieśników, potrafi rozwiązywać konflikty bez stosowania agresji;
  - zna tradycje i ważniejsze elementy kultury regionu, w którym mieszka;
  - zna nazwę swego kraju, jego symbole i barwy narodowe; wymienia ważniejsze miasta i pamiątki kultury narodowej;
3. W zakresie kształtowania kompetencji posługiwania się metodami poznawania rzeczywistości:
  - prowadzi proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty przyrodnicze; przewiduje i ocenia skutki swoich działań;
  - korzysta umiejętnie z różnych źródeł informacji; posługuje się podręcznikiem, słownikami, encyklopedią;
  - korzysta z dostępnych nowych technologii informacyjnych.

4. W zakresie kształtowania kompetencji wyodrębniania, opisywania, wyjaśniania związku między naturalnymi składnikami środowiska przyrodniczego a życiem i działalnością człowieka:
  - zna swoje ciało, jego potrzeby;
  - rozumie jakie znaczenie ma dla zdrowia racjonalne odżywianie się, uprawianie sportów; zna szkodliwość używek;
  - przestrzega zasad higieny osobistej, higieny pracy i zabawy;
  - zna nazwy roślin i zwierząt typowych dla ekosystemów naturalnych (las, staw, jezioro, morze, łąka) i tworzonych przez człowieka (ogród, park, pole uprawne);
  - dostrzega cykliczność życia na Ziemi (pory roku, dnia);
  - wskazuje znaczenie powietrza i wody dla życia w przyrodzie;
  - nazywa i odróżnia niektóre skały i minerały znajdujące się w jego najbliższym otoczeniu;
  - dostrzega w swoim otoczeniu problemy ekologiczne.
5. W zakresie kształtowania kompetencji odbiorcy wytworów sztuki i przyszłego ich twórcy:
  - wyraża swoje odczucia wywołane kontaktem z dziełem literackim, plastycznym, muzycznym;
  - stosuje podstawowe techniki i środki artystyczne w tworzeniu dzieł na miarę swoich możliwości;
  - lubi rysować, śpiewać, tańczyć, inscenizować;
6. W zakresie kształtowania kompetencji użytkownika wytworów techniki i przyszłego wynalazcy:
  - bezpiecznie posługuje się prostymi narzędziami;
  - bezpiecznie obsługuje proste urządzenia domowe, elektryczne (np. mikser, odkurzacz, żelazko);
  - dobiera materiały adekwatne do wykonywanego przedmiotu; stosuje różnorodne sposoby łączenia przedmiotów;
  - wykazuje pomysłowość w procesie tworzenia określonego wytworu;
  - prace wykonuje starannie, dokładnie, estetycznie.

Ocena

W zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej nie ma miejsca ani zjawisko niepowodzenia dydaktycznego, ani zjawisko drugoroczności. Konsekwentnie do założenia, że każde dziecko rozwija się na miarę swoich możliwości i w odpowiednim dla siebie tempie, ocena ma charakter opisowy i dotyczy nie tylko postępów w nauce, ale ogólnego poziomu rozwoju konkretnego dziecka.

Proponuje się trzy rodzaje oceniania dziecka:

- ocenianie bieżące, podczas każdego zajęcia;
- ocenianie okresowe, na półrocze i koniec kolejnych lat edukacji;
- ocenianie końcowe, po zakończeniu I etapu edukacji podstawowej.

Ocenianie bieżące

Jest ono najważniejsze w procesie edukacyjnym. Obejmuje nie tylko ucznia, ale i w pewnym sensie nauczyciela, w myśl zasady: „abyś nie był lekarstwem na chorobę, której sam jesteś przyczyną”. W ocenie bieżącej uczeń otrzymuje potwierdzenie tego, co poprawnie wykonał, co osiągnął, w czym jest dobry oraz wskazówki – co poprawić, co udoskonalić, nad czym jeszcze popracować; natomiast nauczyciel otrzymuje informacje o trafności i efektywności stosowanych metod, środków i organizacji zajęć, a w razie miernych wyników – sygnał, że należy je modyfikować, zmieniać.

W ocenianiu bieżącym powinno się dostrzegać pewną analogię z pracą trenera, który uczy dzieci np. gry w tenisa. Dzieci ćwiczą i opanowują kolejno pojedyncze umiejętności wchodzące w zakres ogólnej umiejętności gry w tenisa, ale jednocześnie od samego początku kreują swój własny styl gry. Na treningu nie ma dziennika, nikt nie stawia piątek, trójków, jedynek; nikt nie ocenia za pomocą kropek, gwiazdek, serduszek, uśmiechniętych buzi, bo i po co; dziecko ćwiczy, bo chce nauczyć się grać; nabywa tę umiejętność w drodze własnej aktywności, własnego wysiłku. Trener uczestniczy w tym procesie – wprowadza kolejne ćwiczenia, gra razem z dziećmi i bacznie śledzi poprawność wykonania, sprawność, refleks, koordynację ruchów. Dziecko natychmiast otrzymuje słowną ocenę swojego dokonania; słyszy: *dobrze, dobrze, tak*, ale też słyszy: *nie tak, podbiegnij bliżej, spróbuj jeszcze raz* itp. Dziecko przyjmuje uwagi, poprawia błędy, unika powtarzania ich, stosuje się do wskazówek i ćwiczy aż do uzyskania pozytywnego efektu.

Taka ocena zapobiega błędom w uczeniu się, sprzyja rozwojowi dziecka, eliminuje napięcia, rywalizację i prowadzi do realizacji zamierzonych celów edukacji.

W ocenianiu bieżącym przydatne są karty indywidualnej pracy ucznia, które informują systematycznie o postępach dziecka w nabywaniu wiadomości i umiejętności; gromadzone w teczce ucznia dają pełny obraz kolejnych postępów i rozwoju dziecka.

Ogólnie można powiedzieć, że w ocenie bieżącej stwierdzamy w szczegółach, co dziecko wykonało, jak wykonało, ile potrafi, czego nie umie. Dziecko otrzymuje ją już w trakcie wykonywania zadania bądź tuż po jego wykonaniu. Eksponujemy w niej osiągnięcia indywidualne dziecka w porównaniu do stanu poprzedniego, ale nie porównujemy ich z osiągnięciami innych dzieci, bowiem edukacja to nie wyścig, ale spokojna, twórcza praca na miarę jego możliwości.

Metody bieżącego oceniania osiągnięć uczniów

1. **Sprawdzanie przez nauczyciela samodzielnie wykonanej przez uczniów pracy klasowej i domowej w celu określenia poziomu:**
  - poprawności przyswojonych wiadomości;
  - biegłości w opanowanych umiejętnościach;
  - sposobu rozumowania w procesie dochodzenia do wyniku;
  - umiejętności korzystania z wcześniej nabytych doświadczeń edukacyjnych;
2. **Metoda ustnego odpytywania uczniów w celu sprawdzenia, np.:**
  - umiejętności czytania;
  - znajomości zasad ortograficznych, matematycznych;
  - biegłości w obliczaniu wyników czterech działań arytmetycznych;
  - umiejętności interpretowania treści zawartej w tekstach;
  - celowości zastosowania określonej metody rozwiązywania problemów edukacyjnych;
  - stopnia trwałości przyswojonych faktów, itp.
3. **Metoda krótkich testów wiadomości i umiejętności, konkursów i quizów, w których uczeń:**
  - odpowiada na różne pytania;
  - uzupełnia luki w zdaniach, tekstach;
  - dokonuje wyboru poprawnej odpowiedzi;
  - przekształca zadania;
  - rozwiązuje zagadki;
  - wyróżnia logiczne zależności;
  - proponuje własne zakończenia tekstów;
  - proponuje nowe rozwiązania, itp. a tym samym ujawnia poziom przyswojonej wiedzy i nabytych umiejętności.

Ocenianie okresowe

Ma charakter bardziej ogólny i pełniej informuje o aktywności dziecka, o postępach w nabywaniu poszczególnych kompetencji, o specjalnych uzdolnieniach, o specjalnych trudnościach, o stanach wewnętrznych przeżyć dziecka i sposobach ich ujawniania.

Ocena okresowa nie wiodzie do oceny postępów całej klasy, lecz ujmuje postępy i rozwój konkretnego ucznia. Nie używa się w niej etykiety: uczeń bardzo dobry, uczeń zły, słaby, dostateczny. W ocenie okresowej przedstawia się indywidualną naturę dziecka, tworzy się *dossier* dziecka, grupując informacje o jego wewnętrznych stanach i procesach, o przejawach jego zachowania. Dąży się do uchwycenia związku między stanem wewnętrznym a działaniem.

Ocena okresowa powinna z jednej strony mieć charakter diagnostyczno-informujący i jako taka jest przydatna nauczycielowi i rodzicom, by mogli dziecko jak najlepiej wspomagać w rozwoju, z drugiej strony powinna być motywująco-afirmacyjna, zachęcająca dziecko do samorozwoju.

Metoda okresowego oceniania osiągnięć uczniów – metoda sprawdzianów

Po opracowaniu określonej partii materiału programowego lub po zakończeniu konkretnego działu tematycznego, uczniowie piszą sprawdzian, który pozwoli ocenić poziom przyswojonych wiadomości i wyćwiczonych umiejętności. Sprawdziany te najczęściej są proponowane przez autorów podręczników i mają ścisły związek z treścią tych podręczników. Najczęściej uczniowie piszą takie sprawdziany w każdym miesiącu roku szkolnego.

Ocenianie końcowe

Jest to ocena podsumowująca, przeprowadzana na zakończenie kolejnego roku edukacji wczesnoszkolnej, sprawdzająca poziom osiągniętych kompetencji zawartych w Podstawie Programowej. Dotyczy ona przede wszystkim: zasadniczych narzędzi uczenia się (czytanie, pisanie, mówienie, rachowanie, rozwiązywanie problemów); fundamentalnych treści z zakresu wiedzy o świecie, stanowiących podstawę do dalszej nauki; koniecznych zachowań w aktywnym życiu społecznym.

Metoda rocznego oceniania osiągnięć uczniów – metoda testu kompetencyjnego

Pod koniec każdego roku edukacji wczesnoszkolnej uczniowie otrzymują do rozwiązania test kompetencji. Kompozycja testu jest tak pomyślana, aby na podstawie rozwiązania zadań testowych można było ustalić dla każdego ucznia:

- poziom przyswojonej wiedzy programowej;
- biegłość w wyćwiczonych umiejętnościach, takich jak: czytanie, pisanie, liczenie;
- umiejętność korzystania z zawartych w teście informacji;
- poziom umiejętności rozumowania;
- umiejętność stosowania wiedzy w praktyce.

Procedury osiągnięcia celów

(Wskazówki dla nauczyciela)

1. Realizuj program w systemie kształcenia zintegrowanego, w którym obowiązuje integracja:

- treści
- metod nauczania-uczenia się
- form aktywności uczniów
- zespołu klasowego
- różnych środowisk edukacyjnych
- uczniów o różnym poziomie możliwości, sprawności fizycznej i umysłowej.

Edukacja zintegrowana to pełna edukacja, w której dziecko mówi, pisze, czyta, rysuje, projektuje, wykonuje czynności, rozwija wrażliwość, dokonuje oceny; w której rozwija się intelektualnie (głowa), fizycznie (ciało), emocjonalnie (serce), twórczo (ręce), społecznie (poprzez obcowanie z innymi), moralnie (poprzez odkrywanie prawdy, rozróżnianie dobra i zła). Więcej na ten temat znajdziesz w literaturze:

Adamek I., (red.) *Nauczyciel i uczeń w edukacji zintegrowanej w klasach I–III*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2002.

Moroz H., (red.), *Edukacja zintegrowana w reformowanej szkole*, Wydawnictwo „Impuls”, Kraków 2001.

Siwek H., *Kształcenie zintegrowane na etapie wczesnoszkolnym. Rola edukacji matematycznej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004.

Sowińska H., (red.), *Integracja w pracy z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo „Ławica”, Poznań 1996.

Sowińska H., Michalak R., (red.), *Edukacja elementarna jako strategia zmian rozwojowych dziecka*, Wydawnictwo „Impuls” 2004.

Suświłło M., *Wybrane problemy wczesnej edukacji*, Olsztyn 2000.

2. Doceniaj w edukacji zintegrowanej rolę zdziwienia.

W edukacji zintegrowanej nie ma lekcji, są zajęcia zgrupowane w bloki tematyczne. Realizacja bloku tematycznego może trwać kilka dni. Każdy cykl zajęć (blok tematyczny) rozpoczyna od czegoś, co wzbudzi w dziecku zdziwienie. Zdziwienie nakazuje nam zatrzymać się, skupić najpierw wzrok i słuch, a potem pozostałe zmysły na przedmiocie zdziwienia, którym może być jakiś kształt, przedmiot, zjawisko, krajobraz i inne. Przedmiot zdziwienia nie pozwala przejść obojętnie, porusza nasze myśli, wzbudza nasze emocje, uruchamia wyobraźnię, intuicję i marzenia. Często w zdziwieniu dostrzegamy swoją niewiedzę. Naturalną więc konsekwencją zdziwienia jest pytanie uruchamiające proces myślenia. Pytanie wyznacza kierunek poszukiwania możliwych odpowiedzi i zakreśla obszar, w którym odpowiedź może się pojawić. Zdziwienie wzbudza więc gotowość do myślenia, do poznania i prowadzi do zdobycia wiedzy. Warto przeczytać:

Goźlińska E., *Nie lekcje, lecz zajęcia edukacyjne*, WSiP, Warszawa 2004.

3. Realizuj program w oparciu o podręczniki z cyklu „Wesoła szkoła”.

Do realizacji programu Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne wydały cykl podręczników zatytułowany „Wesoła Szkoła” wraz z obudową metodyczną. W cyklu tym znajdują się **książki dla ucznia:**

- a) podstawowe:
  - podręczniki
  - karty zintegrowanej pracy ucznia
  - matematyczne karty pracy ucznia
- b) pomocnicze:
  - zeszyty do ćwiczeń w poprawnym pisaniu
  - zeszyty do ćwiczeń w poprawnym liczeniu
  - słowniczek ortograficzny
  - zbiory tekstów do dyktand
  - zbiory matematycznych zadań tekstowych

oraz **materiały dydaktyczne dla nauczyciela:**

- a) pomoce demonstracyjne
- b) ocena opisowa rozwoju i osiągnięć ucznia
- c) wybór wierszy okolicznościowych
- d) komplet płyt CD
- e) kasety audio
- f) płyty CD – ROM oraz CD – AUDIO (np. klik uczy czytać, klik uczy liczyć, klik uczy zasad ruchu drogowego itp.)
- g) „kuferek” z pomocami dydaktycznymi
- h) przewodniki metodyczne ze scenariuszami zajęć zintegrowanych z podziałem na bloki tematyczne
- i) scenariusze zajęć z matematyki.

Dlaczego scenariusze, a nie gotowe konspekty zajęć? W scenariuszu podany jest ogólny zarys przebiegu zajęcia, bez ograniczania twórczej inwencji jego wykonawcy. Jest w nim miejsce na własne przemyślenia i refleksje nauczyciela, na dopasowanie metod, form organizacyjnych i czasu trwania zajęć do możliwości uczniów konkretnej klasy, na wykorzystanie walorów edukacyjnych regionu, w którym edukacja się odbywa.

Nauczyciel otrzymuje od wydawnictwa WSiP praktycznie wszelkie niezbędne materiały dydaktyczne przydatne w realizacji treści programowych. Mimo tego powinien gromadzić jeszcze inne źródła wiedzy, np.: słowniki, albumy, kroniki, plakaty, czasopisma, taśmy z nagraniami, gry komputerowe itp. Pomogą mu w tym aktualne katalogi WSiP oraz innych wydawnictw pedagogicznych.

Przy takiej wielości materiałów dydaktycznych nie wolno zapominać o organizowaniu uczniom spotkań z rzeczywistością. Planując edukację możesz jej nadać formę „krajoznawstwa”. Krajoznawstwo w tym rozumieniu to edukacja bazująca na aktywnym spotkaniu z rzeczywistością, w której punktem centralnym w realizacji treści i celów programowych jest najbliższe dziecku środowisko. Kręgi tematyczne roczne, miesięczne, tygodniowe są wyznaczone przez ciekawe obiekty przyrodnicze i kulturowe, a edukacja przyjmuje charakter dosłownego czytania przyrody i kultury; poznawania ich z punktu widzenia istotności, piękna, różnorodności, złożoności i zależności oraz oceniania z punktu widzenia korzyści bądź szkody.

4. Stosuj w pracy z uczniami różnorodne metody edukacyjne.

Realizacja programu kształcenia zintegrowanego zakłada różnorodność i elastyczność w doborze metod nauczania-uczenia się. Założenie to wynika z natury dziecka, które jest bardzo ruchliwe i ma naturalną potrzebę bycia zajęтым. Wszystko je interesuje, ciekawi; jest wścibskie, dociekliwe, ciągle pyta, szpera, dotyka, podgląda, psuje; nieustannie eksperymentuje, weryfikuje; najpierw działa, potem ocenia. W związku z tym ciągle aktualne są zaproponowane przez W. Okonia cztery strategie nauczania-uczenia się przez: przyswajanie – odkrywanie – działanie – przeżywanie. Każda z tych strategii wymaga stosowania innych metod. W edukacji zintegrowanej jest miejsce dla metod opartych na:

- **słowie:** opowiadanie, opis, pogadanka, instruktaż, praca z książką, metaplan, czyli „cicha dyskusja” lub „rozmowa-plakat”, burza mózgów;
- **obrazie:** pokaz, obserwacja, demonstracja pomocy dydaktycznych;
- praktycznym **działaniu:** symulacja, drama, metoda projektu, eksperyment, gry dydaktyczne, wszelkiego rodzaju zajęcia praktyczne.

Szczególnie przydatna w nabywaniu pojęć matematycznych jest metoda czynnościowego nauczania. W czasie zajęć metody powinny wzajemnie się przeplatać i uzupełniać.

Sięgnij do lektury z tego zakresu:

Adamek I., *Nauczyciel i uczeń w edukacji zintegrowanej w klasach I–III*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2002.

Gołębnik D. i inni, *Uczenie metodą projektów*, WSiP, Warszawa 2002.

Klus-Stańska D., (red.), *Świat dziecięcych znaczeń*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004.

Kosińska A., Polak A., Żiżka D., *Uczeń metodą ośrodków pracy*, WSiP, Warszawa 2004.

Pankowska K., *Edukacja przez dramę*, WSiP, Warszawa 1997.

Siwek H., *Czynnościowe nauczanie matematyki*, WSiP, Warszawa 1998.

5. Wykorzystuj w edukacji różnorodne środki dydaktyczne.

Prace badawcze J. Piageta wskazują, iż dzieci w wieku 7–10 lat (a więc uczniowie klas 1–3) pod względem rozwoju umysłowego, znajdują się w okresie myślenia operacyjnego. Nabywanie pojęć w tym wieku odbywa się drogą przechodzenia od czynności konkretnych do czynności wyobrażeniowych i umysłowych (abstrakcyjnych). Istnieje więc konieczność stosowania zróżnicowanych środków dydaktycznych.

Dydaktycy zgodnie akcentują, że tam, gdzie to jest tylko możliwe, należy prezentować uczniom naturalne okazy w naturalnych warunkach, następnie w warunkach sztucznych bądź okazy spreparowane, a dopiero w następnej kolejności można posługiwać się obrazami, schematami, modelami.

WSiP oferuje nauczycielom bogaty zestaw środków dydaktycznych: zestaw pomocy do nabywania pojęć matematycznych, przyrodniczych, historycznych, np.: liczmany, klocki Cuisenaire’a, liczydła, klocki Dienes’a, geoplan, zegar, kalendarz, plansze z okazami przyrodniczymi, plansze związane z porami roku, plansze z zabytkami znajdującymi się w ważniejszych miejscowościach Polski, plansze ze zdjęciami znanych Polaków. Idąc z duchem czasu, przygotowano także liczne filmy, nagrania na taśmach magnetofonowych i płytach CD itp. Tak bogata oferta w tym zakresie nie zwalnia jednak nauczyciela od śledzenia pojawiania się nowych, atrakcyjnych pomocy dydaktycznych i stosowania ich w procesie edukacji. Zajrzyj do książki:

Półturzycki J., *Dydaktyka dla nauczycieli*, Wydawnictwo naukowe NOVUM, Płock 2002.

6. Stosuj różne formy organizacyjne pracy uczniów w czasie zajęć.

Praca indywidualna powinna przeplatać się z pracą w parach, w zespołach i z pracą zbiorową uczniów. Sięgnij do lektury:

Pólturzycki J., *Dydaktyka dla nauczycieli*, Wydawnictwo Naukowe NOVUM, Płock 2002.

7. Zapewnij dzieciom poczucie bezpieczeństwa i wolności.

Edukacja zintegrowana możliwa jest w atmosferze ufności, poczucia bezpieczeństwa i aprobaty dla indywidualności każdego dziecka. Uczeń musi mieć pewność, że spotka się z pomocą i zrozumieniem nauczyciela. Edukacja nie może odbywać się w napięciu, strachu, stresie i pośpiechu. Daj uczniowi tyle czasu, ile potrzebuje do wykonania ćwiczenia, zadania, zrozumienia danej kwestii. Pośpiech prowadzi do powierzchowności. Nie goń za ilością ćwiczeń i zadań; daj czas na pełną koncentrację na danej czynności, na zgłębienie jej istoty.

8. Czytaj i zapoznawaj się na bieżąco z nowościami pedagogicznymi, które zainspirują Cię do nowych działań i pozwolą doskonalić proces edukacyjny.

Zestaw obowiązujących lektur

Hans Christian Andersen – *Baśnie* (wybór)

Władysław Bełza – *Kto ty jesteś? Polak mały!*

Jan Brzechwa – *Akademia Pana Kleksa*

Wanda Chotomska – *Legendy polskie*

Maria Konopnicka – *O krasnoludkach i sierotce Marysi* (fragmenty)

Hugh Lofting – *Doktor Dolittle i jego zwierzęta*

Astrid Lindgren – *Dzieci z Bullerbyn*

Kornel Makuszyński – *120 przygód Koziołka Matołka* (księga I)

Alan Aleksander Milne – *Kubuś Puchatek*

ks. Jan Twardowski – *Patyki i patyczki*

Julian Tuwim – wiersze dla dzieci: *Lokomotywa, Słoń Trąbalski*; inne wybrane utwory klasycznej literatury dziecięcej polskiej i światowej

Spis treści

Ogólne założenia programu / 3
Zadania edukacji wczesnoszkolnej / 4
Cele zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej / 5
Struktura programu / 6
Treści edukacyjne / 6
Zajęcia ruchowe / 42
Założone osiągnięcia ucznia i propozycje ich oceny / 45
Procedury osiągania celów / 49
Zestaw obowiązujących lektur / 53

Notatki

Notatki
